

VYSOKÁ ŠKOLA DTI
DUBNICA NAD VÁHOM

Metodika záujmovej činnosti

v pregraduálnej príprave študentov
učiteľských študijných programov

Dubnica nad Váhom

2020

Publikáciu schválila Edičná komisia VŠ DTI v Dubnici nad Váhom dňa 24. 6. 2020 v edícii: Skriptá a učebné texty S14/2020. Učebné texty vznikli s finančnou podporou Vysokej školy DTI v Dubnici nad Váhom ako otvorený vzdelávací zdroj.

Názov: *Metodika záujmovej činnosti v pregraduálnej príprave študentov učiteľských študijných programov*

Autor: PaedDr. Jana Hanuliaková, PhD.

Recenzenti: PaedDr. Dáša Porubčanová, PhD.
PhDr. Marianna Sejútová Hudáková

ISBN 978-80-8222-007-3

EAN 9788082220073

Rok vydania: 2020

Vydavateľ: VŠ DTI, Dubnica nad Váhom

OBSAH

	ÚVOD.....	6
1	VOĽNÝ ČAS A VYÝCHOVA VO VOĽNOM ČASE.....	8
1.1	Voľný čas.....	8
1.2	Výchova vo voľnom čase, výchova mimo vyučovania, voľnočasová výchova	10
1.3	Formálna, neformálna a informálna výchova a vzdelávanie	12
1.4	Celoživotné vzdelávanie a výchova.....	14
2	ZÁUJMOVÉ VZDELÁVANIE A ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ.....	17
2.1	Záujem	17
2.2	Záujmové vzdelávanie.....	23
2.3	Záujmová činnosť.....	27
3	METODIKA ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI.....	29
3.1	Metodika záujmovej činnosti.....	29
3.2	Stratégie a metódy záujmovej činnosti.....	33
3.3	Výchovné zásady v záujmovom vzdelávaní a výchove.....	40
3.4	Organizačné formy záujmovej činnosti.....	43
4	OBSAHOVÉ ZAMERANIE ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI	47
4.1	Spoločensko-vedná záujmová činnosť.....	47
4.2	Prírodovedná záujmová činnosť.....	48
4.3	Pracovno-technická záujmová činnosť.....	50
4.4	Esteticko-výchovná záujmová činnosť.....	51
4.5	Telovýchovná, športová a turistická záujmová činnosť.....	52
4.6	Obsah záujmovej činnosti a rozvoj kompetencií detí a mládeže.....	53
5	ŠKOLSKÉ ZARIADENIA A INŠTITÚCIE POSKYTUJÚCE ZÁUJMOVÚ ČINNOSŤ.....	60
5.1	Centrum voľného času.....	60

5.2	Jazyková škola.....	61
5.3	Škola v prírode.....	62
5.4	Školský internát.....	62
5.5	Základné umelecké školy.....	62
5.6	Občianske združenia pre deti a mládež.....	63
6	VÝCHOVNÝ PROGRAM, VÝCHOVNÝ PLÁN A PLÁNOVANIE ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI.....	64
6.1	Výchovný program.....	64
6.2	Výchovný plán.....	68
6.3	Metodika a organizácia stretnutia záujmového útvaru	71
	ZÁVER.....	74
	POUŽITÁ A ODPORÚČANÁ LITERATÚRA.....	75

ÚVOD

Výchova vo voľnom čase predstavuje pre človeka naplnenie jeho potrieb, rozvoj a rozšírenie jeho záujmov. Aktivita človeka mimo každodenných povinností, či už školských alebo pracovných umožňuje uspokojenie jeho potrieb. Záujmová činnosť predstavuje priestor na vytvorenie záujmové vzdelávanie, priestor ako efektívne a zmysluplne prežiť voľný čas a priestor, prostredníctvom ktorého sa rozvíja potenciál človeka.

Cieľom publikácie je poskytnúť čitateľovi základné informácie týkajúce sa záujmovej činnosti človeka. Definovať formálnu, neformálnu a informálnu výchovu ako možný spôsobom nakladanie s voľným časom.

Prvá kapitola popisuje kľúčové pojmy ako voľný čas, jeho determinanty a charakteristiky, aby sa študenti oboznámili s kľúčovými pojmami, vzájomnými vzťahmi medzi nimi, základnými princípmi záujmovej činnosti.

Druhá kapitola definuje záujmové vzdelávanie a východiská záujmovej činnosti v teoretickom kontexte. Súčasťou kapitoly je transdisciplinárny pohľad na pojem záujem, jeho špecifikácia, klasifikáciu i vlastnosti.

V tretej kapitole popisujeme metodiku záujmovej činnosti, procesúalnu stránku realizovania záujmového vzdelávania a výchovy. Prioritne sa orientujeme na metodiku, strategické prístupy k záujmovému vzdelávaniu. Zameriavame sa na zásady práce v záujmovom vzdelávaní ako aj možnosti organizovania záujmovej činnosti.

Nakoľko je problematika záujmov širokospektrálna v rámci *štvrtej kapitoly* sa podrobne venujeme obsahovému zameraniu záujmovej činnosti. Podkapitoly sú koncipované jednotne, a to tak, že okrem cieľa danej záujmovej oblasti, sa venujeme okruhom a príkladom konkrétnych útvarov.

V rámci *piatej kapitoly* čitateľ získa prehľad o zariadeniach, ktoré poskytujú záujmovú činnosť s ich základnými úlohami. Pri ich definovaní vychádzame z platnej legislatívy, a preto sme pozornosť zamerali na centrum voľného času, jazykovú školu, školu v prírode, školský internát, základnú umeleckú školu a vybrané občianske združenia, ktoré svoju činnosť orientujú na zabezpečovanie záujmového vzdelávania deťom, mladým ľuďom a dospelým.

Plánovanie a projektovania priebehu a aktivít v záujmovom vzdelávaní si vyžaduje dôkladnú prípravu a premyslenú stratégiu. Z uvedeného dôvodu sa v *šiestej kapitole* venujeme výchovnému programu, výchovnému plánu, jeho súčasťam, a typológii. Súčasťou kapitoly sú aj príklady koncipovania stretnutí v záujmovom vzdelávaní z časového hľadiska, na základe

ktorých je čitateľ schopný spracovať návrh jednorázového stretnutia. Osvojením si poznatkov z oblasti záujmovej činnosti bude študent schopný realizovať príležitostnú i pravidelnú záujmovú činnosť.

Spracovanie textu vychádza z dostupných literárnych zdrojov. Študenti si musia uvedomiť, že v rámci výchovno-vzdelávacej činnosti edukátora je aj zabezpečenie a organizácia záujmovej činnosti prostredníctvom záujmových útvarov, krúžkovej činnosti. Záujmová činnosť môže byť súčasťou edukačnej aktivity takmer každého edukátora. Nakoľko je text určený primárne študentom učiteľských študijných programov pre učiteľstvo stredných škôl, doplníme kapitoly aj o pohľad na záujmovú činnosť a záujmové vzdelávanie dospelých.

1 VOLNÝ ČAS A VÝCHOVA VO VOLNOM ČASE

Cieľ kapitoly:

1. *Definovať pojmy voľný čas, voľnočasová výchova.*
2. *Uviesť rozdiely medzi formálnou, neformálnou a informálnou výchovou a vzdelávaním.*

KLúčové slová: *voľný čas, výchova vo voľnom čase, voľnočasová výchova, výchova mimo vyučovania, formálna, neformálna a informálna výchova, celoživotné vzdelávanie a výchova.*

1.1 VOLNÝ ČAS

Voľný čas je multidisciplinárny pojem, ktorý označuje čas, ktorým človek disponuje na základe vlastného rozhodnutia a voľby na uspokojenie vlastných potrieb a záujmov po splnení si pracovných, študijných a iných povinností (Babiaková, 2007). Podľa Grofčíkovej (2016) vieme voľný čas definovať a charakterizovať z rôznych aspektov, odhliadnuc od neho ako pedagogického konštruktu, je to nesporne fenomén doby.

Voľný čas je možné definovať na základe:

- vedných disciplín, ktorých je voľný čas predmetom skúmania,
- historického vývoja,
- inštitúcie, ktorá voľný čas zabezpečuje.

Brindza (1984, s. 48) definuje voľný čas ako „*priestor, ktorý zostáva študentovi k dispozícii na relatívne slobodné využitie po splnení si povinností vyplývajúcich zo školskej dochádzky a po vykonaní ďalších nevyhnutných, uložených prác a činností, ktoré vyplývajú z potreby realizácie biologickej a spoločenskej existencie.*“ Voľný čas je teda oblasťou, v ktorej sa človek môže venovať slobodne vybraným aktivitám a činnostiam.

Hofbauer (2004, s. 13) chápe voľný čas ako čas, kedy človek nevykonáva činnosť pod tlakom záväzkov, ktoré mu vyplývajú z jeho sociálnych rolí, predovšetkým z deľby práce a nutnosti zachovať a rozvíjať svoj život. Ide o činnosti, do ktorých sa zapája na základe slobodného rozhodnutia, ktoré mu prinášajú príjemné zážitky a uspokojenie.

Važanský (1995, s. 23-25) In Grofčíková (2016, s. 12) hovorí o dvoch smeroch vnímania voľného času:

a) v *pozitívnom chápaní* je voľný čas charakterizovaný ako disponibilný časový priestor, v ktorom sa môže človek slobodne realizovať v činnosti, do ktorej nie je nútený. Z uvedeného vnímania boli odvodené teórie voľného času, ktoré spočívajú v podobnosti sféry pracovného a voľného času.

- *Teória redukcie* hovorí o ohrazení možností využívania voľného času pracovnými obmedzeniami.
- *Teória generalizácie* uvádza, že pracovné vzorce správania do konania aplikujeme aj vo voľnom čase.
- *Teória identity* vníma prácu ako úsek činnosti, ktorú by človek realizoval aj vo voľnom čase.

b) v *negatívnom chápaní* voľný čas znamená zostávajúcu dobu celkového denného priebehu, ktorá ostala po študijne alebo pracovne podmienenom čase, úlohách v domácnosti a uspokojení si základných fyziologických potrieb. V rámci daného chápania vysvetľujú voľný čas nasledovné teórie.

- *Teória kompenzácie* hovorí, že vo voľnočasovom priestore nastáva vyrovnávanie sa s nedostatkami, možným zlyháváním, odolávanie záťaži a tlaku z práce.
- *Teória ventilu* sa javí ako prostriedok odreagovania sa, potlačených emócií, strachu, neprejavovaných obáv, stresu, psychického napätia.
- *Teória zotavenia* považuje voľný čas za dobu reprodukcie, ako nutný predpoklad a záruku zdravia a pohody.
- *Teória spotreby* predstavuje voľný čas ako obdobie konzumu, ktoré je nevyhnutné pre udržanie produkcie činností človeka.

Pojem voľný čas označuje činnosti ako napr.: odpočinok, zábavu, záujmové a kreatívne činnosti, dobrovoľnú činnosť, ktorá je spoločensky významná a prospešná, rekreáciu a regeneráciu psychických a fyzických síl. K uvedeným činnostiam a aktivitám nepatrí vyučovanie, príprava na vyučovanie a činnosti s vyučovaním spojené.

Grofčíková (2016) analyzovala prístupy a definície voľného času mnohých autorov (J. Pávková, B. Filipcová, A. Masariková) a na základe ich názorov uvádza, že voľný čas možno chápať ako:

- individuálny časový priestor, ktorý človeku ostane po splnení si povinností, ktoré vyplývajú z jeho sociálnych rolí,
- časový priestor, s ktorým každý človek môže nakladať podľa vlastného uváženia, slobodne sa rozhodovať pre činnosť,
- čas, ktorý je spojený predovšetkým so zábavou, oddychom, relaxáciou,
- čas strávený činnosťami, ktoré naplňajú potreby a záujmy človeka,
- čas na sebarealizáciu a vlastný rozvoj schopností osobnosti.

1.2 VÝCHOVA VO VOĽNOM ČASE, VÝCHOVA MIMO VYUČOVANIA, VOĽNOČASOVÁ VÝCHOVA

Výchova vo voľnom čase je podľa Novotnej (2017, s. 107) rozvíjanie schopností žiakov oceňovať voľný čas ako hodnotu, využívať ho zmysluplne a racionálne pre svoj rozvoj, plánovať a vyberať si vhodné činnosti, k participácii, k rekreácii a k relaxácii. Je to súčasť všeobecného vzdelávania orientovaného na rozvoj osobnosti. Je vzhľadom k veku vychovávaných širšia než výraz výchova mimo vyučovania. Zahŕňa nielen výchovu detí a mládeže, ale aj dospelých vrátane seniorov.

Výchova mimo vyučovania vzhľadom k obsahu činností je výchova mimo vyučovania širšia ako výchova vo voľnom čase. Okrem aktivít vo voľnom čase (odpočinok, rekreácia, zábava, záujmové činnosti, dobrovoľná verejne prospešná činnosť) zahŕňa i oblasť detských povinností (sebaobsluha, príprava na vyučovania).

Na základe uvedeného a v súlade s charakterom konkrétnych výchovno-vzdelávacích zariadení je možné stotožňovať výchovu vo voľnom čase s činnosťou centier voľného času a výchovu mimo vyučovania s činnosťou školských klubov detí a školských internátov (Hájek a kol. 2008).

Podľa Pávkovej (2002) je výchova mimo vyučovania definovaná nasledovne:

- prebieha mimo povinného vyučovania,
- prebieha mimo bezprostredného vplyvu rodiny,
- je inštitucionálne zabezpečená,
- uskutočňuje sa prevažne vo voľnom čase.

„Výchova mimo vyučovania vplyvom pedagóga je významnou oblasťou výchovného pôsobenia na deti a mládež. Dáva príležitosť na formovanie hodnotových záujmov, vedie jedinca

k racionálnemu využívaniu voľného času, uspokojuje a kultivuje ľudské potreby, rozvíja špecifické schopnosti a upevňuje žiaduce morálne vlastnosti“ (Pavková, 2002, s. 67).

Hofbauer (2004) chápe výchovu mimo vyučovania ako rozhodovanie samého dieťaťa a mladého človeka o vstupe do aktivít a účasti v nich, uskutočňovaním voľného času mimo bezprostredného vplyvu rodiny a mimo povinného vyučovania, realizáciou prostredníctvom špecifických činností a inštitúcií.

Kominarec a kol. (1994, s. 62) uvádza, že z výchovy mimo vyučovania vychádzajú špecifiká, ktoré sú ovplyvnené týmito znakmi:

- výchovná činnosť je chápaná pre deti a mládež ako dobrovoľná aktivita, v ktorej sa zúčastňujú na základe samostatného rozhodnutia,
- zloženie skupín detí a mládeže v záujmovej činnosti je z hľadiska veku heterogénne,
- metódy a formy práce podporujú aktivitu detí a mládeže, ich pocit samostatnosti v obsahovom i organizačnom plnení stanovených úloh.

Výchovu mimo vyučovania sa podľa Kominarca (2000) zaoberajú najmä *Teória výchovy, ktorá sa venuje východiskám výchovy a výchovných postupov. Definuje ciele výchovy a výchovného pôsobenia, procesúalnu stránku výchovy (metódy, stratégie, postupy, princípy, formy) a obsahové zloženie výchovy (mravná, rozumová, etická, estetická, telesná, environmentálna).*

Voľnočasová výchova

Kratochvílová (2010) definuje voľnočasovú výchovu nasledovne: *„cieľavedomá, zámerná, organizovaná činnosť zameraná na formovanie a rozvoj osobnosti, ktorú uskutočňujú školské a mimoškolské inštitúcie, zariadenia, organizácie, občianske združenia (v školskom a mimoškolskom systéme) s deťmi, mládežou v ich voľnom čase.“*

Kratochvílová (2004) uvádza, že všeobecným cieľom voľnočasovej výchovy je podieľať sa formovaní a utváraní fyzickej, psychickej, sociálnej a duchovnej stránky osobnosti, vychádzajúc z individuálnych predpokladov každého jednotlivca. Z daného cieľa vyplývajú úlohy:

- uspokojovať a rozvíjať individuálne potreby jednotlivcov s prihliadnutím na ich schopnosti a nadanie,
- viesť k formovaniu pozitívneho vzťahu k voľnému času ako k osobnej a spoločenskej hodnote,

- poskytovať príležitosť na uspokojenie záujmov, potrieb, talentu a osobitných schopností a pomáhať pri formovaní osobnosti,
- rozvíjať sebarealizáciu a sebauvedomenie, vytvárať príležitosti pre zažívanie úspechu,
- rozvíjať sociálne kontakty a viesť k osvojeniu si pravidiel spoločenského správania sa,
- prispieť k rozvoju vedomostí a zručností v rôznych oblastiach, spoločenskovedného, prírodovedného, kultúrneho a športového života,
- predchádzať rôznym negatívnym spoločenským javom (násiliu, kriminalite, drogovým a iným závislostiam, asociálnemu správaniu a násiliu),
- podporovať toleranciu a úctu k inakosti,
- viesť k úcte ku kultúre a tradíciám svojho národa,
- viesť k úcte k rodičom, k iným ľuďom a životu vôbec,
- budovať pozitívny vzťah k prírode, k životnému prostrediu a vytvárať príležitosť na jeho ochranu,
- pomáhať kompenzovať nedostatky sociálneho prostredia niektorých detí z neúplných, narušených rodín, alebo rodín z menej podnetného prostredia (Babiaková, 2007).

1.3 FORMÁLNA, NEFORMÁLNA A INFORMÁLNA VÝCHOVA A VZDELÁVANIE

Formálne vzdelávanie sa a výchova

- vzťahuje sa k inštitúciám určených na vzdelávanie a odbornú prípravu, rešpektujúc presne stanovené osnovy, ciele, obsah, prostriedky, pravidlá hodnotenia,
- výsledkom sú oficiálne uznávané doklady a získanie kvalifikácie,
- organizácia a priebeh je v prostredí školy počas vyučovania,
- je povinná, intencionálna (zámerná), organizovaná,
- realizuje sa prostredníctvom inštitúcií poskytujúcich ďalšie vzdelávanie, v školách, školských a mimoškolských zariadeniach.

Umožňuje jednotlivcom:

- doplniť si vzdelanie,
- absolvovať rekvalifikačný kurz,
- uspokojovať svoje záujmy.

Neformálne vzdelávanie sa a výchova

- prebieha popri hlavných prúdoch vzdelávania a odbornej prípravy a zvyčajne nie je ukončené oficiálnym vydaním dokladov,
- môže byť umožnené na pracovisku a v rámci aktivít občianskych združení a organizácií,
- nemá pevne stanovené osnovy, ani systém hodnotenia,
- realizujú sa v rôznych organizáciách, ktoré poskytujú školenia, výcviky, študijné pobyty,
- po absolvovaní sú ukončené certifikátom, osvedčení o absolvovaní,
- jazykové kurzy, kurzy na získanie vodičského preukazu,
- je cielená, nepovinná a realizuje sa mimo formálnej výchovy,
- má charakter dobrovoľnosti.

Informálna výchova

- prebieha mimo zariadení, ktoré to majú v pracovnej náplni,
- ide o samostatné vzdelávanie doma (sledovanie televízie, čítanie novín, kníh, časopisov, rozhovormi, návštevou výstav, koncertov, divadiel),
- ide o učenie sa prostredníctvom každodenných skúseností a kontaktov, prebieha neorganizovane, nezámerne napr. v rodine, v kamarátskych skupinách,
- nie je štruktúrovaná,
- neodovzdávajú sa žiadne certifikáty a nekonajú sa skúšky¹.

Informálne učenie je podľa Bartekovej (2016) neinštitucionálne, vychádzajúce z každodenných aktivít jednotlivca spojených s prácou, rodinou alebo voľným časom. Nie je štruktúrované (podľa cieľov, počtu hodín alebo podpory učenia sa) a obyčajne nevedie k získaniu osvedčenia.

Informálne učenie sa môže byť:

- zámerné,
- príležitostné, náhodné (random learning), vyskytuje sa častejšie ako zámerné informálne učenie sa.

Neinštitucionálne vzdelávanie sa

- je prirodzenou súčasťou každodenného života,

---

¹ Dostupné na https://prezi.com/aein8deoqni_/memorandum-o-celozivotnom-vzdelavani-sa/

- nemusí byť zámerné (intencionálne),
- vzdelávajúci ho nemusí rozpoznať a uvedomovať ako prispieva k rozvoju vedomostí a zručností.

1.4 CELOŽIVOTNÉ VZDELÁVANIE A VÝCHOVA

Celoživotné vzdelávanie sa uskutočňuje prostredníctvom formálneho, neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa. Kontinuitu celoživotného vzdelávania podľa Bartekovej (2016) zabezpečuje:

- zaručiť všeobecný a stály prístup ku vzdelávaniu sa pre nadobúdanie a obnovovanie zručností, ktoré sú potrebné pre trvalé zapojenie sa do života spoločnosti založenej na vedomostiach,
- viditeľne zvýšiť úrovne investícií do ľudských zdrojov, a tým zdôrazniť prioritu najdôležitejšieho bohatstva Európy – jej ľudí,
- vyvinúť účinné metódy vyučovania a vzdelávania sa a kontexty vzdelávania sa zohľadňujúce kontinuum celoživotného a široko-životného vzdelávania sa,
- významne zlepšiť spôsoby ako sa chápe a oceňuje účasť na vzdelávaní sa a výsledky vzdelávania sa, najmä pri neformálnom a neinštitucionálnom vzdelávaní sa,
- zabezpečiť, aby mal každý ľahký prístup ku kvalitným informáciám a radám o možnostiach vzdelávania sa v celej Európe a počas celého života,
- poskytovať príležitosť na celoživotné vzdelávanie čo najbližšie k vzdelávajúcim sa, v ich vlastných komunitách a v maximálnej možnej miere ich podporovať prostriedkami IKT.

Aktuálna situácia s pracovnými miestami, aj aktívnym pracovným životom si vyžaduje a kladie dôraz na neustále vzdelávania človeka. Podľa Memoranda o celoživotnom vzdelávaní z roku 2000 má prebiehať „v troch základných kategóriách účelných vzdelávacích aktivitách“ – teda v troch formách: vo formálnej edukácii (formal learning, formal education, v neformálnej edukácii (non-formal learning, non-formal education) záujmovej, neinštitucionálnej edukácii (informal learning, informal education) (Memorandum o celoživotnom vzdelávaní 2000).

Celoživotné vzdelávanie a výchova²		
<i>Formálna výchova</i>	<i>Neformálna výchova</i>	<i>Informálna výchova</i>
<i>Formal learning</i>	<i>Non-formal learning</i>	<i>Informal learning</i>
<i>Formal education</i>	<i>Non-formal education</i>	<i>Informal education</i>

Neformálne vzdelávanie a celoživotné vzdelávanie

- proces sociálneho vzdelávania zameraný na študenta prostredníctvom aktivít, ktoré sa odohrávajú prevažne mimo formálneho systému vzdelávania, aj keď ho zároveň dopĺňa,
- je to dobrovoľná a zámerná činnosť, ktorá pokrýva širokú škálu oblastí vzdelávania: práca s mládežou, mládežnícke kluby, športové asociácie, dobrovoľná služba a množstvo aktivít, ktoré vytvárajú skúsenosti...” (CDEJ, 2002).
- využíva iné spôsoby práce, nemá jasne vymedzené osnovy a záväzné hodnotenie. To všetko aj v našich podmienkach patrí k osobitostiam výchovy mimo vyučovania, vo voľnom čase v škole a mimo školy.
- môže byť uskutočňované na pracovisku a v rámci aktivít občianskych združení a organizácií (napr. mládežnícke organizácie, odbory a politické strany). Môže byť realizované aj prostredníctvom organizácií, ktoré boli vytvorené na doplnenie formálnych systémov vzdelávania (napr. výtvarné, hudobné, športové krúžky, súkromné hodiny ako príprava na skúšky).”

Uvedené charakteristiky neformálneho vzdelávania (učenia sa) u nás zodpovedajú záujmovej činnosti a ďalším činnostiam (oddychovej, rekreačnej, zábavnej, spoločenskej, pracovnej) v obsahu výchovy v čase mimo vyučovania – výchovy vo voľnom čase, ktoré sú predmetom záujmu pedagogiky voľného času.

Neformálna edukácia sa chápe ako nevyhnutná dimenzia celoživotného vzdelávania. V európskych dokumentoch naliehavo vystupuje požiadavka interakcie medzi formálnym, neformálnym a informálnym vzdelávaním, podobne podpora skúsenosti z participácie všade tam, kde žijú mladí ľudia – v rodine, v škole, na univerzite, v iných vzdelávacích zariadeniach. V pozornosti je aj prevencia negatívnych javov a práca s marginálnymi skupinami detí a mládeže. V oblasti “neformálneho vzdelávania” (neformálnej edukácie) sa v súčasnosti otvára priestor pre širší rozvoj a uplatnenie pedagogiky voľného času (Bláha, 1980).

² zákona č.568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

OTÁZKY A ÚLOHY

1. *Premyslite si aké sociálne role zastávate a na základe vymedzených sociálnych rolí, určite časový priestor pre Vaš voľný čas.*
2. *Konkretizujte rozdiely v neformálnom a informálnom vzdelávaní a výchove.*
3. *Popíšte faktory, ktoré ovplyvňujú neformálnu výchovu a vzdelávanie žiakov stredných škôl.*
4. *Aké sú príčiny nezaujmu žiakov a mladých dospelých venovať čas neformálnemu vzdelávaniu a výchove?*
5. *Aký je význam neformálnej a informálnej výchovy a vzdelávania v príprave žiakov stredných škôl na pracovný život?*

2 ZÁUJMOVÉ VZDELÁVANIE A ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Cieľ kapitoly:

1. *Vymedziť postavenie záujmov v edukácii žiakov.*
2. *Určiť vlastnosti záujmov v kontexte záujmovej činnosti.*
3. *Definovať vzťah záujmov k potrebám a schopnostiach človeka.*
4. *Popísať oblasti záujmového vzdelávania.*
5. *Diferencovať záujmy človeka z viacerých hľadísk a kritérií.*
6. *Popísať záujmovú činnosť ako hlavnú obsahovú náplň výchovy mimo vyučovania.*

Kľúčové slová: *záujem, záujmové vzdelávanie, záujmová činnosť.*

2.1 ZÁUJEM

Skôr ako zadefinujeme záujmové vzdelávanie a záujmovú činnosť je potrebné venovať pozornosť záujmom, ich charakteristike a diferenciacii.

Záujem:

- je vnútorná snaha osobnosti zaoberať sa určitými činnosťami alebo špecifickými druhmi činností, ktorá je sprevádzaná kladným emocionálnym vzťahom k tejto činnosti,
- je relatívne stabilný, má svoju šírku, hĺbku a záujmy sa môžu navzájom prekrývať (Duchovičová, 2012),
- špecifická zameranosť osobnosti, sústredená pozornosť na určitú vec, činnosť (Boroš, 1997, s. 434),
- záujem/záujmy predstavujú nielen motivačný a dynamizujúci prvok v živote človeka, ale i prvok formovateľný, a preto im musí veľkú pozornosť venovať aj andragogika. Záujem je primárne psychologický pojem, andragogika hovorí skôr o „záujmovej činnosti“. Odráža to aj skutočnosť, že tento pojem definuje iba terminologický a výkladový slovník *Výchova a vzdelanie dospelých – Andragogika* (2000, s. 513 – 514), kým slovník *Pedagogická psychológia* (Ďurič, Bratská, 1997) ho neuvádza,
- uvedomené, dlhodobé a sústavné zameranie aktivity jedinca na vybranú oblasť poznávania a činorodej seberealizácie (Helus, 1999),

- zámerný úmysel, koncentrácia myšlienok osobnosti na určitú vec alebo predmet. Potreby budú vznikať z činností voľného času, pritom ich početnosť, intenzita a kvalita predstavujú dôležité indikátory (Važanský, 1995),
- ako črta osobnosti je trvalejší vzťah jedinca k objektom a činnostiam, ktorý sa prejavuje v tendencii (sklone) zaoberať sa nimi teoreticky alebo prakticky, čo je spojené s príjemným citovým prežívaním a zvýšenou aktivitou v danom smere“ (Ďurič, Štefanovič a kol., 1977, s.153),
- schopnosť trvalejšieho zamerania, sústredenia na určitú činnosť s výrazným emočným doprodom, pričom má stimulačné účinky na psychické procesy, stavy a vlastnosti (Hartl, Hartlová, 2000, s. 694),
- je to snaha zaoberať sa určitými predmetmi alebo činnosťami,
- je to činnosť, na ktorú je človek ochotný vynaložiť úsilie, peniaze a čas,
- záujmy sú vždy zamerané na určitý predmet objektívneho sveta (určitý predmet vyvoláva náš záujem a chceme sa s ním bližšie oboznámiť),
- človek sa so záujmami nerodí, sú výsledkom pôsobenia podmienok a výchovy,
- sú to špecifické motívy,
- je to črta osobnosti, viac menej ustálená dispozičná hodnota osobnostného sebarozvoja (Grofčíková, 2016).

Kariková (2011) hovorí o záujme z hľadiska psychológie prostredníctvom nasledovných atribútov ako o:

- pohotovosti vynaložiť čas, peniaze, námahu, podstúpiť riziko,
- informovanosti, zbehlosti, zručnosti v istom odbore alebo oblasti,
- koncentrácii pozornosti a miere zapamätaných prvkov v určitej oblasti,
- zameraní vnímania,
- afektívnom vzrušení aj s fyziologickými prejavmi /svalové napätie, zvýšený pulz,...).

Pre záujem je príznačné, že vzťah k objektom je viac určený z vnútra; je to vnútorná psychická črta charakterizujúca jedinca. Na označenie tejto skutočnosti používame výraz spontánnosť záujmu. Záujem vyjadruje aj uprednostňovanie niečoho pred ostatným, hovoríme o výberovosti záujmu. Aj ľudia so všestrannými záujmami preferujú niektoré objekty a činnosti a zanedbávajú iné. Záujem môže byť bezprostredný – vyvolaný príťažlivosťou objektu a sprostredkovaný, t. j. záujem o objekt ako o prostriedok na dosiahnutie cieľov činnosti. Záluba je vyhranený, často ústredný záujem (Kubáni, 2010).

Záujem je multidisciplinárny pojem.

Psychológia chápe záujem ako faktor osobnosti, ktorý sa v priebehu vývinu jedinca mení a zisťuje aký vplyv má na psychický stav človeka. Záujmy patria k podnetovo-motivačným vlastnostiam osobnosti, keďže nie sú vrodené, ale sa utvárajú a formujú počas života na základe individuálnych predpokladov a predispozícií osobnosti, vplyvom sociálneho prostredia, tak práve vedné disciplíny ako pedagogiky, andragogika majú zásadný význam, pretože zdôrazňujú úlohu výchovy a sebavýchovy pri utváraní, usmerňovaní, rozvíjaní potencionálnych záujmov (Grofčíková, 2016, s. 33-34).

Vlastnosti záujmov

- **Stabilita:** charakterizuje jeho trvanie a intenzitu. O stabilite záujmu svedčí prekonávanie ťažkostí pri uskutočňovaní činnosti samej osebe nevyvolávajúcej záujem, no podmieňujúcej realizáciu činnosti, o ktorú človek má záujem.
- **Stálosť:** trvalé, stále, prechodné. Stupeň stálosti záujmov závisí od mnohých okolností, ako sú vek osôb, druh záujmov, individuálne osobitosti osôb, charakter človeka, čím je záujem stálejší, tým je hlbší. Podľa Grofčíkovej (2016) počiatkové záujmy navodené novosťou podnetov, alebo záujmy vzniknuté náhodne, bývajú väčšinou chvíľkové a prechodné, ak pominie novosť, alebo móda, tak zaniká aj záujem.
- **Šírka:** záujmu určuje v konečnom dôsledku jeho obsažnosť a význam pre osobnosť. Šírka záujmov sa prejavuje v množstve záujmov rozličného druhu. Môžeme hovoriť o záujmoch všestranných (bohatých, širokých) alebo jednostranných (chudobných, úzkych). Záleží však aj na obsahu záujmov. Je rozdiel, či sú to záujmy o objekty a činnosti spoločensky a osobnostne málo hodnotené (napr. klebety) alebo záujmy ušľachtilé, z psychologického i spoločenského hľadiska vysoko hodnotené. Šírku záujmu ovplyvňuje vzdelanie, ale aj možnosti, ktoré sa človeku naskytnú. Čo najväčšia šírka záujmov minimalizuje jednostrannosť záujmov.
- **Zameranosť záujmov:** je určená povahou objektov a činností, na ktoré sa viažu; napr. záujem o hudbu, prírodu, zvieratá atď.
- **Intenzita záujmu:** sa prejavuje v sile citového prežívania a vzťahu k predmetom záujmu, frekvenciou zaobrerania sa s predmetom záujmu a v množstve objektov a činností z daného okruhu, na ktoré sa záujem viaže (vlastnosti podľa Karikovej, 2011, s. 58, pozri bližšie Kubáni, 2010).
- **Hĺbka záujmu:** je to dôkladnosť a množstvo času, ktoré človek vynakladá na činnosť, na uspokojovanie záujmov a potrieb (Grofčíková, 2016).

Diferenciácia záujmov

Grofčíková (2016), Kubáni (2010) spracovali klasifikáciu záujmov, ktorá vychádza z práce Pavkovej (1999), Šeráka (2009), Pardela (1977). Triedenie záujmov naráža na ťažkosti pre nesmiernu pestrosť objektov a činností, ktoré môžu byť predmetom záujmu (Kubáni, 2010).

Veľmi často sa v literatúre uvádza klasifikácia D. E. Supera a J. Critespna (Pardel, 1982):

1. Záujmy o idey

- vedecké záujmy – zistiť, prečo je daná skutočnosť taká, aká je,
- estetické chápanie – estetické vnímanie; záujmy estetického vyjadrenia – umelecká tvorivosť,
- literárne záujmy – záujem o prácu so slovami,
- systematizačné záujmy – záujem o vypracovanie a vedenie záznamov.

2. Záujmy o veci

- materiálne záujmy – záujem o zaobchádzanie s vecami.

3. Záujmy o ľudí

- kontaktné záujmy – záujem stretávať sa s ľuďmi pre materiálny zisk; sociálne záujmy – záujem o ľudí.

Záujmy podľa Pardela (1977), ktoré vychádzajú z Sprangerových typov osobnosti: *poznávacie, estetické, sociálne, výtvarné, športové, obchodno-ekonomické, technické, manuálne, záujem o prírodu, hmotný materiál.*

Záujmy u dospelých sa podľa Šeráka (2009) delia na:

- kultúrne estetické,
- pohybové a športové,
- cestovanie a turistiku,
- zdravotné,
- environmentálne,
- vedecko-technické,
- jazykové,
- náboženské a duchovné.

Pávková (1999) diferencuje záujmy:

a) podľa úrovne činnosti

➤ aktívne: - pri ktorých jednotlivec vyvíja nejakú činnosť, realizuje sa a produkuje isté hodnoty,

➤ receptívne: ide o vnímanie javu činnosti, predmetu,

b) podľa časového trvania

➤ krátkodobé (dočasné) – typické pre mladší školský vek a vychádzajú z aktuálnych detských potrieb a módy,

➤ dlhodobé (trvalé) – ide o črtu osobnosti a vykazuje znaky stability, vychádza z istých predpokladov, schopností, typický je pre starších žiakov, dospelých,

c) podľa koncentrácie

➤ jednostranné,

➤ mnohostranné,

d) podľa spoločenských noriem

➤ žiaduce (hodnotné) sú v zhode so široko akceptovanými mravnými hodnotami, normami, spoločnosť ich podporuje,

➤ nežiaduce nezodujú sa s právnymi normami a spoločnosť ich prostredníctvom systému sankcionuje,

e) podľa obsahu

➤ spoločensko-vedné,

➤ prírodovedné a ekologické,

➤ pracovno-technické,

➤ esteticko-výchovné,

➤ telovýchovné a turistické.

ŠTRUKTÚRA OSOBNOSTI A ZÁUJMY

Zájmy a potreby

Zájmy môžeme pokladať aj za duševné potreby. Vznikajú zo základných ľudských potrieb, ako je potreba duševných zážitkov (poznávacích i citových), potreba uplatniť schopnosti. V záujmoch sa potreby špecifikujú istým smerom, napr. záujem o umenie, počítače. Znemožnenie uspokojovať záujmy môže vyvolať vážne duševné krízové stavy.

Podľa Grofčíkovej (2016):

➤ potreby sú najčastejším zdrojom záujmov, záujmy sú vyvolané potrebami,

➤ záujmy sa rozvíjajú na základe existujúcich potrieb u človeka,

- záujmy uspokojujú niektoré fyziologické potreby, ale predovšetkým sociálne a psychické (napr. dieťa potrebuje pohyb, to vyvoláva jeho záujem o pohybové hry, o šport),
- každý má potreby (niektoré nadobúdajú veľký význam, niektoré menší),
- kým nie sú naplnené nižšie potreby, nemôžu byť uspokojované potreby nad nimi (vyššie).

Záujmy a motívy

Záujem je dôležitým motívom činnosti. Predmet záujmu vyvoláva úsilie zmocniť sa ho, ovládnuť ho, často sa s ním stretávať, opakovať s ním činnosť. Záujem aktivizuje duševné procesy, ktoré tak prebiehajú bez chcenia a vynakladania úsilia. Činnosť vykonávaná so záujmom menej vyčerpáva človeka a človek v nej dosahuje lepšie výsledky.

Záujmy a schopnosti

- schopnosti sú neuropsychické vlastnosti osobnosti, ktoré sú predpokladom (podmienkou) pre úspešné vykonávanie nejakej činnosti,
- sú to teda individuálne rozumové zvláštnosti, ktoré sú bezprostrednými podmienkami úspešného vykonávania určitých činností (a ukazujú odlišnosti medzi ľuďmi),
- schopnosti sa vyvíjajú na základe vlôh, alebo získané v prenatalnom vývine, delia sa na :
  - zmyslové (rozlišovanie farieb, zvukov, tvarov...),
  - rozumové (pamäť, pozornosť, presnosť ...),
  - pohybové (presnosť, rýchlosť pohybov, rečová motorika...),
- schopnosti majú význam nielen pre vznik, ale aj pre rozvíjanie záujmov,
- schopnosti sa chápu ako predpoklady k úspešnému zvládnutiu určitej činnosti,
- záujmy a schopnosti však nemusia byť vždy v zhode, napr. veľký záujem o určitú činnosť, ale slabé alebo nízke schopnosti na jej vykonávanie, malý záujem o určitú činnosť, ale vysoko rozvinuté schopnosti, ktoré sú nevyužitú,
- zameriavať by sme sa preto mali na tie schopnosti, ktoré umožňujú dosiahnuť úspech, pre činnosti vo voľnom čase je dôležitý pocit úspechu (je teda prospešné, venovať sa tým činnostiam, v ktorých je možné dosiahnuť úspech).

Znaky záujmu

1. koncentrácia na určitý predmet alebo činnosť;
2. výberovosť;
3. snaha o aktívny kontakt s predmetom záujmu;

4. motivačné sily (podmieňujú smer poznania a činnosti, podnecujú činnosť človeka, záujmy, ktoré majú veľmi silnú subjektívnu motiváciu, označujeme ako **záľuby** (koníčky, hobby), ide o záujem po stránke citovej alebo poznávacej;
5. základom záujmu je bežná ľudská zvedavosť, potreba poznať všetko nové;
6. prvok individuálneho zážitku, pocit subjektívneho prežívania záujmovej činnosti je primárny.

2.2 ZÁUJMOVÉ VZDELÁVANIE

Pri charakteristike záujmového vzdelávania vychádzame z definície Čornaničovej (2005, s. 67), ktorá záujmové vzdelávanie vníma ako „*kontinuálne prebiehajúci proces (nadväzujúci a doplňujúci školské a odborné profesijné vzdelávanie) formovania osobnosti a možnosť sebarealizácie dospelého človeka vo voľnom čase*“.

Chomová (2011) sa zamýšľa nad záujmovým vzdelávaním prioritne u dospelých, ale vzhľadom na jej vymedzenie je možné zovšeobecniť aj na mládež. Špecifickou črtou záujmového vzdelávania je, že napĺňa jednu z objektívnych potrieb rozvíjaním tvorivých síl a schopností človeka a na druhej strane má charakter masovej tvorivej a záujmovej aktivity, prebiehajúcej vo voľnom čase a prevažne organizovanej kultúrno-výchovnými zariadeniami. Miesto a špecifické črty záujmového vzdelávania vyplývajú z vysokého stupňa jeho dobrovoľnosti a demokratickosti. Podľa citovanej autorky, záujmové vzdelávanie tak predstavuje pedagogický a andragogický systém zameraný na rozvoj vedomostí, schopností, spôsobilostí človeka a získavanie skúseností.

Pre záujmové vzdelávanie je charakteristické:

- výchovno-vzdelávacie pôsobenie na široké cieľové skupiny (vekové, sociálne, vzdelanostné a iné),
- vysoká miera rešpektovania individuálnych záujmov účastníkov pri spojení osobných a celospoločenských záujmov,
- vysoký podiel rôznych subjektov (*inštitúcie, organizácie, spolky, združenia, zväzy a jednotlivci kultúrno-osvetové zariadenia, knižnice, múzeá galérie, ústredia spolkov, spoločností, združení*) na tvorbe a realizácii jeho projektov a aktivít (štátne, neštátne, záujmové, politické, cirkevné súkromné a pod.) (Chomová, 2011).
- je založené na báze dobrovoľnosti a vlastného záujmu trávenia voľného času, ktorý vytvára priestor jednotlivcovi na seba vzdelávanie, zábavu, regeneráciu fyzických i

duševných síl prostredníctvom umeleckých, mimoumeleckých, športových, kultúrnych aktivít, angažovaním sa v dobrovoľných spolkoch, združeniach na miestnej úrovni a ďalšími rozmanitými aktivitami,

- je charakteristické širokou obsahovou, žánrovou, tematickou, realizačnou a inštitucionálnou rozmanitosťou (Vasilová. 2011),
- sa realizuje vo voľnom čase, nadväzuje a dopĺňa školské, profesijné vzdelávanie a predstavuje súčasť celoživotného vzdelávania ako kontinuálneho procesu formovania osobnosti,
- umožňuje jednotlivcovi na základe jeho vzdelávacích záujmov rozvíjať svoje schopnosti a vedomosti, získavať skúsenosti a zručnosti (Revitalizácia, 2005, s. 67) Vasilová (2011).

Poznámka:

Názory autorov na výklad pojmu záujmové vzdelávanie sú nejednotné, môžeme sa stretnúť s pojmom mimoškolské vzdelávanie dospelých či neformálne vzdelávanie. V odborných zahraničných terminologických slovníkoch sú uvedené pojmy ako liberal education, non-vocational education, leisure-time education, socio- -cultural education. Vo Veľkej Británii sa záujmové vzdelávanie vníma (liberal education, non-vocational education) ako forma vzdelávania, ktorá nie je orientovaná na prácu a zamestnanie a vychádza z idey individuálneho vzdelávania sa. V Belgicku, ako aj v ďalších európskych krajinách, je sociokultúrne vzdelávanie (socio-cultural) chápané vo vzťahu k občianskej angažovanosti (Jarvis, 1999, s. 173). Okrem iného je súčasťou sociokultúrneho vzdelávania aj osvetové všeobecné neprofesijné vzdelávanie mladistvých, dospelých a seniorov k aktivitám sociokultúrneho a osobného života (Švec, 2008, s. 236). Leisure-time education sa vzťahuje k záľubám a ďalším praktickým aktivitám prebiehajúcim vo voľnom čase (Jarvis 1999, s. 108) In Vasilová, 2011).

Aktívna účasť človeka na záujmovom vzdelávaní je založená na maximálnej miere dobrovoľnosti, s cieľom uspokojovať potreby a orientovať sa na záujmy, uspokojovať vnútornú motiváciu s primárnou aktívnou účasťou.

Oblasť záujmového vzdelávania dospelých

Podľa Krystoňa (2011) oblasť záujmového vzdelávania dospelých charakterizuje niekoľko typických znakov, atribútov, ktoré ho odlišujú, resp. definujú vo vzťahu k iným druhom ďalšieho vzdelávania dospelých:

1. primárne spojenie so sférou voľného času;

2. dobrovoľný charakter záujmového vzdelávania (dobrovoľnosť – pri výbere, účasti na jednotlivých aktivitách a činnostiach), čím spĺňa záujmové vzdelávanie znaky neformálneho učenia (sa) a odlišuje sa výrazne o činností a aktivít formálneho charakteru;
3. účastníci nie sú vystavení tlaku formálnej vzdelávacej povinnosti;
4. je spôsobom saturácie ich vlastných individuálnych potrieb a záujmov.

Dobrovoľný charakter záujmového vzdelávania predstavuje z pohľadu jednotlivca šancu individuálne rozhodovať o obsahu a priebehu vlastného vzdelávania. Toto konštatovanie sa takmer v absolútnej podobe vzťahuje najmä k sebvzdelávacím záujmovým aktivitám.

Vývin obsahu záujmového vzdelávania – mimoškolského vzdelávania

Jůva (1984) podrobne charakterizoval zložky mimoškolskej výchovy dospelých. Hovorí o nasledovných zložkách:

- vedecká a svetonázorová výchova,
- technická a pracovná výchova,
- mravná a politická výchova,
- estetická výchova,
- telesná a branná výchova.

Podľa Čornaničovej (2005, s. 69 – 70) po desaťročia existuje isté „stabilné obsahové jadro“ vzdelávacích aktivít, ktoré predstavujú kurzy, prednášky, besedy a iné vzdelávacie formy zamerané na:

- jazykové vzdelávanie,
- praktické zručnosti v domácnosti: šitie, varenie, opravy a úpravy v domácnosti, •
zdravotnú výchovu: kurzy prvej pomoci, zdravý životný štýl,
- rodinnú výchovu,
- pohybovú kultúru.

V súčasnosti do tohto okruhu možno zahrnúť aj vzdelávanie zamerané na:

- počítače,
- environmentálnu výchovu,
- prosociálne správanie,
- alternatívnu medicínu,
- vzdelávanie seniorov a iné.

Medzi nové témy, ktoré prináša desaťročie Čornaničová zaraďuje napríklad:

- imidž úspešnej ženy, muža,
- ezoteriku, meditáciu, jogu,
- prevenciu drogových závislostí,
- toleranciu, antidiskriminačnú výchovu,
- ľudské práva a iné.

Po určitom vývoji sa obsahová kategorizácia týchto aktivít ustálila a od roku 2002 boli spracované v nasledovných položkách:

- občianske vzdelávanie,
- estetické vzdelávanie,
- environmentálne vzdelávanie,
- vzdelávanie k prosociálnosti,
- zdravotné vzdelávanie,
- vzdelávanie v oblasti tradičných remesiel,
- vzdelávanie zamerané na získavanie technologických zručností (práca s PC, internet a pod.),
- vzdelávanie zamerané na získavanie praktických zručností (hygiena, šitie, varenie a pod.),
- jazykové vzdelávanie,
- iné druhy vzdelávania (Strelková, 2007, s. 86).

Poznámka:

Motívy záujmového vzdelávania dospelých

Vo vzdelávaní dospelých je motivácia veľmi dôležitá. Motívy ako pohnútky ku konaniu ľudí majú dve roviny, resp. zložky – tú, ktorá dodáva silu a energiu ľuďom, aby konali, a tú, ktorá určuje smer konania, teda prečo som sa rozhodol pre určitú vec a nie pre inú, prečo pre tento spôsob a postup. Motivácia poukazuje najmä na sociálne ciele, ktoré znamenajú úsilie nájsť cestu, ktorá bude prostredníctvom vzdelávania úspešnejšia. Motivácia súvisí zväčša so vzdelávacími potrebami. Motívy vo vzťahu k cieľovým skupinám, o ktoré zvyčajne ide:

- *osoby s individuálnou motiváciou, ktoré vyhľadávajú neformálne vzdelávanie pre svoj osobnostný rast,*
- *osoby so sociálnou motiváciou v užšom slova zmysle – tí, ktorí sa snažia zlepšiť sa vo svojej súčasnej pozícii rodiča, partnera, v určitom spoločenstve,*
- *osoby so sociálnou motiváciou v širšom slova zmysle – snaha lepšie sa uplatniť napríklad v úlohe občana, voliča, spotrebiteľa, dôchodcu a pod.,*

- osoby s ekonomickou motiváciou – nájsť si lepšiu prácu, zotrvať pri súčasnej práci, inovovať si vzdelanie a pod.,
- osoby so vzdelávacou motiváciou – tí, ktorí sa takto chcú pripraviť pre ďalšie formy vzdelávania. Možno spomenúť ešte dva špecifické motívy:
- osoby, ktoré prichádzajú najmä kvôli sociálnemu kontaktu,
- osoby, od ktorých sa takéto vzdelávanie vyžaduje (De Winter, 2004, s. 164).

2.3 ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Zájmovú činnosť je možné považovať za jednu oblasť výchovy mimo vyučovania. Voľnočasové aktivity je možné realizovať v rámci záujmovej činnosti. Podľa Masarikovej (2002) je možné deliť voľnočasové aktivity na:

- *odpočinkové* - aktivity, ktoré nie sú psychicky ani fyzicky náročné,
- *rekreačné* - aktivity športové a pohybové,
- *záujmové* - cielené aktivity zamerané na uspokojenie a rozvíjanie potrieb, záujmov, schopností.

Špecifiká záujmovej činnosti podľa uvedenej autorky sú:

- dobrovoľná činnosť,
- činnosť realizovaná na základe vnútorného vzťahu človeka v oblasti poznania, vedy, techniky, kultúry, športu, zberateľstva a i.,
- uskutočňuje sa spravidla v záujmových kolektívoch (súboroch, krúžkoch, skupinách, tímoch) alebo aj individuálnou formou a sebavzdelávaním) (Masariková, 2002).

Kratochvílová (2004) definuje záujmovú činnosť ako *cieľavedomú činnosť, ktorá sleduje uspokojovanie a rozvíjanie individuálnych potrieb, záujmov a sklonov, je významná pre odkrývanie a formovanie talentu, nadania, pre utváranie a formovanie schopností, zručností, návykov, pre nadobúdanie prehĺbovanie a rozširovanie vedomostí i praktických skúsenosti v rôznych oblastiach činnosti, pre formovanie celkovej osobnosti vychovávaného* (Kratochvílová, 2004).

OTÁZKY A ÚLOHY

1. *Aktívne a receptívne záujmy sa môžu prelínať a dopĺňať. Vymyslite príklad záujmov ľudí z hľadiska aktivity/ receptívneho delenia.*

2. *Zájmy sú predmetom skúmania mnohých vedných disciplín – psychológia, sociológia, ekonomika, pedagogika – uveďte zohľadnenie záujmu v kontexte daných disciplín.*
3. *Dobrovoľnosť je významnou podmienkou záujmového vzdelávania. Ako negatívne ovplyvňuje motiváciu do záujmového vzdelávania a výchovy dobrovoľnosť?*
4. *Na záujmy vplývajú potreby, schopnosti, osoby, s ktorými sa človek dostáva do kontaktu (vek, prostredie a výchova). Definujte vplyvy daných faktorov na záujmy človeka.*

3 METODIKA ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Cieľ kapitoly:

1. Definovať metodiku záujmovej činnosti ako prístupu k edukácii v oblasti záujmovej činnosti.
2. Vymedziť predmet metodiky záujmovej činnosti.
3. Poznať metódy, stratégie, zásady práce v záujmovom vzdelávaní.
4. Vybrať optimálne organizačné formy záujmového vzdelávania.
5. Dokázať posúdiť vhodnosť metód, foriem, postupov a činností, ktoré využije v praktickej realizácii činností pre jednotlivé oblasti záujmovej činnosti.
6. Dokázať analyzovať a hodnotiť vhodnosť a primeranosť zvolených postupov pri realizácii činností v jednotlivých záujmových oblastiach.

Kľúčové slová: metodika záujmovej činnosti, predmet metodiky záujmovej činnosti, stratégie a metódy záujmovej činnosti, princípy práce v záujmovom vzdelávaní a výchove, organizačné formy záujmovej činnosti, osobnosť vedúceho záujmového útvaru.

3.1 METODIKA ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Metodiku v širšom význame môžeme chápať ako súhrn spôsobov, pravidiel, foriem, metód a prostriedkov na úspešné, efektívne a racionálne uskutočňovanie určitej činnosti. „V oblasti výchovy a vzdelávania sa metodika zaoberá zákonitostami a zvláštnosťami metodickej činnosti učiteľov, lektorov a ich metodickou súčinnosťou so žiakmi, študentmi, dospelými študujúcimi“ (Výchova, 2000, s. 254 In Chomová, 2011). Niekedy je metodika vnímaná aj ako teória (pojmomologický aparát vednej disciplíny), ale väčšinou ako konkrétne návody (skvalitňovania obsahu, foriem, metód, prostriedkov) pre úspešné vykonávanie určitej činnosti (Chomová, 2011).

Metodika záujmovej činnosti v kontexte záujmového vzdelávania predstavuje činnosť zameranú na procesuálnu stránku výchovy a vzdelávania. Z didakticko-metodického hľadiska hovoríme o obsahu, cieľoch, metódach, formách, prostriedkoch.

Metodika záujmovej činnosti

- Odborná činnosť, ktorá sústavne, zámerne a cieľavedomo ovplyvňuje a podnecuje rozvoj záujmového vzdelávania.

- Zameraná je na problematiku riadenia a organizácie, štruktúry a siete inštitúcií, metódy a formy činnosti, financovanie a rozvoj materiálno-technickej základne.
- Predstavuje činnosť inštitúcií a jednotlivcov, ktorých poslaním a náplňou je profilovať a pomáhať zvyšovať odbornú spôsobilosť subjektov realizujúcich záujmové vzdelávanie (výkonných kultúrno-osvetových zariadení, spolkov, združení, jednotlivcov a pod.).

Metodickú činnosť chápeme ako súhrn foriem, metód, prostriedkov, pravidiel, spôsobov a postupov zacielených na úspešné, racionálne a efektívne usmerňovanie realizátorov záujmového vzdelávania pri plnení ich odborného a spoločenského poslania. Podstatou metodiky v oblasti záujmového vzdelávania je dať odpoveď na otázku ako, akým spôsobom, resp. postupom dosiahnuť plnenie poslania, zámerov, cieľov a úloh stanovených kultúrnou/vzdelávacou politikou štátu.

Predmet metodiky záujmovej činnosti

Premetom je:

- procesuálna stránka výchovy a vzdelávania vo voľnom čase,
- metodické otázky – metódy, stratégie, zásady, formy záujmovej činnosti,
- prostriedky potrebné na zabezpečenie vo voľnom čase,
- cieľové zameranie záujmového vzdelávania a výchovy,
- výchovné možnosti práce vychovávateľa,
- prostriedok výchovy vo voľnom čase
- praktická realizácia aktivít.

Úlohy metodiky záujmovej činnosti

Na úlohy metodiky záujmovej činnosti je možné nazerať v zmysle vymedzenia pojmu kurikula: koho, prečo, v čom, ako, kde, kedy a za akých podmienok prebieha edukácia.

Úlohy súvisiace s otázkou prečo?

- ozrejmiť spoločenský význam záujmového vzdelávania,
- spojiť školské vzdelávanie detí a mládeže s voľnočasovou výchovou a vzdelávaním.

Úlohy súvisiace s otázkou koho?

- objasniť význam záujmového vzdelávania pri formovaní rozvinutej osobnosti,
- definovať komu je záujmové vzdelávanie určené, deti, mládež, dospelí a seniori.

Úlohy súvisiace s otázkou v čom, s akým obsahom?

- objasniť obsahové zameranie záujmovej činnosti,
- rozširuje a prehľbuje vzdelanie (prehľbovanie vedomostí).

Úlohy súvisiace s otázkou ako?

- definovať pomocou akých vyučovacích stratégií, postupov realizovať záujmovú činnosť,
- poskytnúť poznatky ako organizovať a viesť záujmový útvar, aké metódy, formy a prostriedky uplatňovať, ako dosahovať stanovené ciele.

Grofčíková (2016) dopĺňa nasledovné úlohy záujmovej činnosti:

- ovplyvňuje všestranný rozvoj osobnosti,
- pomáha odkrývať a rozvíjať nadanie a talent (individuálna starostlivosť),
- formuje zručnosti a návyky, rozširuje praktické skúsenosti,
- vytvára podmienky na efektívne trávenie voľného času,
- podporuje sebavýchovu a sebarealizáciu.

Ciele záujmovej činnosti

- zabezpečenie aktívneho, kvalitného, bezpečného a zmysluplného trávenia voľného času detí a mládeže,
- rozvíjať životné zručnosti, kompetencie, schopnosti,
- znižovať výskyt sociálno-patologických javov a rizikové správanie,
- napomáhať škole pri zvyšovaní efektívnosti výchovy a vzdelávania v spojení so životom v spoločnosti,
- umožňovať aktívny oddych v primeranej činnosti,
- usmerňovať rozvoj špecifických schopností, nadania, záujmov,
- zabezpečovať primeranú účasť detí na živote spoločnosti,
- poskytovať aspoň relatívny pocit slobody,
- preventívne pôsobiť voči sociálno-patologickým javom (Grofčíková, 2016).

Metodiku výchovy vo voľnom čase definuje Krystoň (2003) ako priamu aplikáciu teórie výchovy vo voľnom čase. Zaoberá sa analýzou konkrétnych výchovných postupov, v konkrétnych výchovných situáciách. Skúma procesuálnu stránku a jej produktom je sústava špecifických foriem a metód, ktoré vychovávateľ aplikuje v podmienkach výchovy vo voľnom čase. Vzhľadom na dynamický charakter tejto oblasti výchovno-vzdelávacieho procesu nie je

možné vytvoriť statický a nemenný, univerzálne využiteľný register metód a foriem. Úlohou vychovávateľa je tvorivo modifikovať tieto metódy vzhľadom na aktuálne podmienky a typ výchovnej činnosti.

Vzťah pedagogických disciplín a metodiky záujmovej činnosti

Z hľadiska transdisciplinariny má metodika záujmovej činnosti vzťah k nasledovným vedám:

- a) psychologické vedy – všeobecná psychológia – skúma psychické procesy a stavy človeka, vysvetľuje duševné javy, prežívanie a správanie, vývinová psychológia – analyzuje vývin a zrenie psychiky v jednotlivých vývinových štádiách človeka, psychológia osobnosti – skúma charakterové, temperamentové, dynamické štrukturálne charakteristiky osobnosti,+*
- b) sociálne vedy - sociológia – pomáha analyzovať sociálne prostredie, v ktorom sa výchovný proces realizuje, predstavuje vedu o zákonitostiach vývoja štruktúry spoločnosti a skúma sociálny život v spoločnosti, kulturológia – skúma kultúru v najvšeobecnejšej rovine, teda dejiny, teóriu kultúry, filozofiu kultúry, dejiny národnej a umeleckej kultúry a manažmentu kultúry,*
- c) ekonomické vedy - manažment – pomáha pedagogike pri skúmaní procesov vedenia a smerovania celej alebo časti výchovnej inštitúcie, procesov vedenia ľudských, finančných, materiálnych, intelektuálnych alebo nehmateľných zdrojov. Napomáha pri procese plánovania, organizovania, vedenia a kontroly činností zameraných na dosiahnutie cieľov výchovných inštitúcií.*
- d) právne vedy - súvisia s občianskymi právami a ochrany osôb, kriminológia, kriminalistika, ktorá pomáha pedagogike pri skúmaní rôznych aspektov sociálno-patologických javov u vychovávaných.*

Podľa Duchovičovej (2012) je súčasný pohľad na usporiadanie pedagogických disciplín prienikom viacerých prístupov a pohľadov. Častým členením je štruktúra, ktorá člení pedagogické vedy na základné, hraničné a aplikované.

Základné pedagogické disciplíny a vzťah k Metodike záujmovej činnosti

- a) všeobecná pedagogika – systematizuje a interpretuje základné pedagogické javy a zákonitosti, vyvodenie všeobecných platných pedagogických noriem,*
- b) teória výchovy – zaoberá sa otázkami výchovy ako teoretickým problémom, analyzuje ciele výchovy, obsah výchovného pôsobenia v jednotlivých zložkách výchovy,*

- c) *teória vyučovania* – zaoberá sa procesmi učenia a vyučovania, obsahom, zásadami, metódami, prostriedkami vyučovania.

Aplikované pedagogické disciplíny a vzťah k Metodike záujmovej činnosti

- a) *pedagogika voľného času* – zaoberá sa obsahom, formami a prostriedkami edukačných aktivít pre kultiváciu individuálne a spoločensky prospešného trávenia voľného času detí a mládeže, kultúrno-osvetovou činnosťou, činnosťou školských a iných zariadení, ktoré zabezpečujú výchovu a vzdelávanie a v čase mimo vyučovania.

Aplikované pedagogické disciplíny v jednotlivých odvetviach ľudskej činnosti sú napr. pedagogika športu, pedagogika hry, pedagogika umenia, pedagogika tvorivosti.

Hraničné pedagogické disciplíny a vzťah k Metodike záujmovej činnosti

- a) *pedagogická psychológia* – skúmanie psychologických zákonitostí a osobitostí výchovy a vzdelávania. Skúma procesy učenia ako činnosti žiaka v edukačných podmienkach, rozvoj žiackej osobnosti v procese výchovy a vyučovania,
- b) *sociálna pedagogika* – podľa Határa (2006) je cieľom rozvoj kultivácie osobnosti dieťaťa a mladistvého, harmonizácia jeho vzťahov, eliminácia sociálnych rozporov medzi jednotlivcami a spoločnosťou, riešenie životných situácií sociálnej povahy prostredníctvom sociálno-výchovnej starostlivosti a edukatívne zameranej sociálnej pomoci. Skúma spoločenskú podmienenosť výchovy napr. voľný čas mládeže, záujmové aktivity, rodina.

3.2 STRATÉGIE A METÓDY ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Zelina (1996) definuje metódu ako všeobecnosť cesty, určitý predpis a popis činností, ako od vstupu prísť k výstupu, ako uskutočňovať organizáciu činností, aby došlo k pozitívnym cieľom. Metodika je konkretizácia programu a metód. Stratégie sú postupy, metódy, zásady alebo pravidlá, ktorými bude vychovávateľ, vedúci záujmového útvaru viesť deti a mládež k získaniu alebo rozvoju stanovených cieľov a získavania kompetencií.

Metódy vychovávania sú určité, zámerné a systematické postupy, spôsoby, cesty na dosiahnutie výchovného cieľa (Gogová, Kročková, Pintes, 2004).

Výchovná metóda je intencionálna, cieľavedomá činnosť vychovávateľa a vychovávaného zameraná na dosiahnutie stanoveného cieľa, prostredníctvom ktorej sa formuje mravné vedomie, vôľové vlastnosti, city, správanie a konanie človeka.

V jednoduchosti možno definovať metódy výchovy ako postupy, činnosti a aktivity ovplyvňujúce činnosti aktérov výchovného procesu.

Členenie výchovných metód podľa Zelinu (1996):

a) *metóda požiadaviek* - požiadavkami pedagóg konkretizuje požadované úlohy, možno ich použiť vo forme: rozkazov, príkazov, nariadení, upozornení, napomenutí a odporúčaní. Požiadavky musia byť vyslovené zrozumiteľne, musia byť primerané veku a individuálnym osobitostiam žiaka,

b) *metóda presvedčania* – metóda ovplyvňovanie, ktorá je založená na slovnom a neslovnom pôsobení človeka. Persuader presvedča a presvedčovaný je recipient. Presvedčanie je jednosmerná, monologické a viacsmerné, dialogické, priame a nepriame ovplyvňovanie. Presvedčanie má svoje základy v argumentoch logických, racionálnych a citových, emocionálnych. Pôsobí na rozumovú, intelektuálnu a citovú stránku osobnosti žiaka. Ide o cieľavedomé slovné pôsobenie vychovávateľa na vedomie vychovávaného v tom zmysle, aby pochopil, poznal a osvojil si podstatu noriem, zásad a pravidiel správania a konania. Žiak získava objektívne kritériá pre hodnotenie vlastného konania i konania iných osôb. Presvedčanie možno uskutočniť nasledovnými formami:

- *vysvetľovanie* – cieľom je z hľadiska učiteľa vysvetliť a z hľadiska žiakov pochopiť podstatu požiadaviek na neho kladených,
- *etické hovory a besedy* – cieľom je, aby žiaci prenikli do podstaty mravných noriem a požiadaviek za vlastnej aktívnej účasti. Aktívne sa zapájajú do rozhovoru, besedy, kladú otázky, vyjadrujú svoje názory, postoje,
- *diskusie, referáty, prednášky* – dôležitý je výber a aktuálnosť témy a využívanie poznatkov z teórie, ale i z osobných skúseností žiakov,

c) *metóda precvičovania*, v ktorých sa na utváraní správania žiakov podieľa ich činnosť, návyk mravného konania a správania, vytváranie zvykov a návykov, ktoré sa tvoria mimo vyučovania – pri športe, v činnostiach v oblasti kultúry, umenia, pri práci, pri záujmovej činnosti. Tu sa však vytvárajú i záporné návyky a zvyky, ktoré treba odstraňovať.

- d) *metóda povzbudzovania* je založená na pozitívnej motivácii, povzbudzovaní, *vyjadrenie súhlasu, prejavenie dôvery, pochvala*. Ide o spôsoby hodnotenia kladných prejavov v správaní žiaka, spôsobujú uspokojenie, radosť, pozitívne vplývajú na výkon a správanie žiaka, na rozvoj jeho mravných, vôľových i charakterových vlastností.
- e) *metódy trestania* – trestaný si musí uvedomiť, že trest je prirodzený dôsledkom jeho vlastnej negatívnej činnosti a nie prejavom nadradenosti trestajúceho. Trest je prostriedok na hodnotenie negatívnych prejavov v správaní žiakov, upozorňuje na nedostatky v správaní a nabáda k náprave. Tresty majú formu vyjadreného nesúhlasu, odloženie výhody alebo zábavy, zrušenie výhody alebo zábavy,
- f) *metóda kladného vzoru príkladu* ide o napodobňovanie určitých vzorov žiakmi. Úlohou výchovy je dávať žiakom čo najviac kladných vzorov. Učiteľ pôsobí na žiakov svojím spôsobom vyjadrovania, úpravou zovňajšku, vzťahom k ľuďom a k práci a celkovým prístupom k žiakom. Možno i uvádzať príklady významných osobností (Gogová, Kročková, Pintes, 2004).

Z iného pohľadu sú výchovné metódy:

- *slovné* (vysvetľovanie, presvedčanie, sugerovanie),
- *názorné* (demonštrácia, ukážky, príklady),
- *činnostno-praktické* (cvičenie, nácvik, výcvik, tréning),
- *hodnotiace* (odmena, trest, povzbudenie).

Grác delí metódy výchovného pôsobenia na:

- a) *objasňovanie-klarifikácia*,
- b) *presvedčovanie* – persuázia
- c) *ukazovanie* – demonštrácia,
- d) *príkladovanie* – exemplifikácia, problematika vzorov, príkladov, modelov správania pred deti v rámci ich identifikácie s pozitívnymi, ale aj negatívnymi črtami.
- e) *cvičenie* – exercitácia,
- f) *zhodnocovanie* – valorizácia (Zelina, 1996, s. 21).

Podľa Grofčíkovej (2016) sa metódy v záujmovej činnosti v podstate zhodujú s metódami výchovno-vzdelávacieho procesu realizovaného v škole, ale pri ich uplatňovaní treba

zohľadňovať špecifiká výchovy vo voľnom čase, predovšetkým aktivizovanie činnosti.

Citovaná autorka medzi vhodné metódy zaraďuje nasledovné metódy.

Kooperatívne metódy

- učia k spolupráci, spoluúčasti na činnosti, ktorá vedie k spoločnému cieľu, výsledku,
- podporujú komunikáciu, pomáhajú rozvíjať schopnosť empatie a asertívne správanie,
- vedie k uvedomeniu si zodpovednosti za svoju časť práce v skupine a k vzájomnej pomoci členov,
- utváranie skupín je neformálne (záujmy, sociálne vzťahy) alebo také, ktoré podporuje aktivitu a seberealizáciu každého člena,
- sociálna dynamika v skupine vychádza zo spolupráce a podpory členov skupiny, z vyjasňovania si rozporov, hľadania kompromisov, z prosociálnosti,
- medzi varianty kooperatívnych metód sa zaraďujú metódy snehovej gule, vrstovnícka pomoc, metóda učenia v životných situáciách, metóda skupinového bádania.

Problémová metóda

- vychádza z problému, ktorá je definovaný ako teoretická, praktická obtiažnosť, ktorá vyvoláva skúmový postoj človeka, riešením a vyriešením obtiažnosti si obohacuje vedomosti a získava nové poznatky,
- problémová situácia je nová, primerane náročná situácia, ktorú jedinec nevie riešiť na základe svojich poznatkov a skúseností, ale má predpoklady na jej riešenie za pomoci nejakého zdroja,
- vedie k aktivite, tvorivosti, rozhodovaniu, rozvoju kognitívnych funkcií, myšlienkových operácií.

Animácia

- výchovná metóda založená na nedirektívnych a akčných metódach, zároveň predkladá množstvo primeraných, zaujímavých inštruovaných pozitívnych možností seberealizácie,
- dôraz je kladený na otvorenosť výchovnej situácie, na dobrovoľnosť, možnosť voľby, priestor pre iniciatívu vychovávaných,
- animácia môže byť zameraná na pomoc ľuďom, na stimuláciu k činnosti, komunikácii, participácii, kreativite, na kultúrny a spoločenský rozvoj človeka,
- obsahuje prvky hry, cieľom je dosiahnuť pozitívny sociálno-emocionálny zážitok.

Metóda hry

- v rámci hry ide predovšetkým o rozptýlenie, radosť, upokojenie a pozitívne citové prežívanie,
- hra dáva priestor iniciatíve a tvorivosti, učenie prebieha nenásilným a spontánnym spôsobom,
- hry sa delia na *tvorivé* (predmetové, námetové, dramatizačné, konštruktívne), *hry s pravidlami* (pohybové hry s pravidlami, didaktické hry).

Skúsenostné metódy

- spájajú sa s citovým vkladom (vžitie sa do situácie, jej reálne prežívanie) a vedomým kognitívnym spracovávaním diania,
- sa približujú realite alebo sú priamo vykonávané v reálnych situáciách,
- ide o zámerné učenie sa, pretože sa spája aktuálny zážitok s predchádzajúcimi skúsenosťami a so zameraním na efektívnejšie správanie a využitie poznatkov v budúcnosti,
- medzi tieto metódy patrí: učenie sa v praxi, hranie rolí, simulácie, experimentovanie s okolím, samoučiace skupiny, diskusia.

Zážitkové vyučovanie

- zamerané na iniciovanie citových zážitkov, prostredníctvom ktorých človek získava skúsenosť,
- patria sem napr. aktivity v prírode, využívanie všetkých druhov umenia, športy – tradičné i netradičné, kde je primárnym cieľom fyzická záťaž, individuálna alebo skupinová súťaž a spolupráca,
- činnosť nie je priamo zameraná na naučenie sa niečoho – aktivity sú hravé a hra strháva účastníkov k silným zážitkom, prostredníctvom ktorých sa spontánne učia,
- učia sa aj zo spoločnej analýzy, reflexie po ukončení činnosti,
- je založené na zážitku, reflexii zážitku, udržaní naučeného na dlhšie obdobie,
- je založené na osobnej aktivite človeka, pričom najdôležitejší je zážitok, ktorý vzniká pri aktívnom riešení najrozličnejších úloh, reálnych aj modelových.
- spája v sebe zážitkové aj skúsenostné metódy,
- následným zhodnotením a zovšeobecnením, usmerňovanou pedagógom sa zážitok premení do podoby skúsenosti, ktorá je využiteľná v praxi.

Situačné a inscenačné metódy

Situačné metódy

- východisko spočíva v konfrontácii účastníkov výchovného procesu s konkrétnou situáciou, ktorá je svojou podstatou problémová,
- situácia – problém sa rieši diskusiou,
- formy situačných metód: metóda rozboru situácie, metóda konfliktnej situácie, metóda postupného zoznamovania sa s prípadom, metóda kritických incidentov.

Inscenačné metódy

- umožňujú vysokú aktivizáciu, kreativizáciu,
- účastníci priamo sami hrajú svoju úlohu, akoby v skutočnosti,
- zasahujú okrem kognitívnej oblasti aj efektívnu zložku a konatívnu zložku osobnosti,
- cieľom je osvojenie si istej techniky správania, konania, vystupovania, argumentovania, rozhodovania jednotlivca, v konkrétnom postavení,
- štruktúrované inscenácie, neštruktúrované inscenácie, mnohostranné hranie rolí (Zelina, 1996).

Projektové metódy

- formujú osobnosť prirodzeným spôsobom a komplexne, integruje vedomosti, zručnosti, záujmy, ktoré smerujú k produktu,
- vedú k aktivite, vytváraniu skúseností, podporuje samostatnosť, ale aj koncentráciu, riešenie problémov, myslenie, tvorivosť, fantáziu, rozhodovanie a zodpovednosť,
- priebeh riešenia projektu vychádza zo stanovenia si cieľa, ktorý podporuje tému, vytvorenia plánu riešenia s časovým vymedzením, realizácie plánu prostredníctvom činností a vyhodnotenia, posúdenia dosiahnutých výsledkov, zhodnotenia práce na projekte a prezentácie konkrétneho produktu (Grofčíková, 2016).

Výber metód a stratégií je ovplyvnený istými kritériami

- dôkladné spracovanie a zapracovanie rozvoja kľúčových kompetencií v danej tematickej výchovnej oblasti,
- musia žiakom umožniť rozvíjať, prípadne získať nové vedomosti, zručnosti postoje, názory, tvorivosť, kreativitu, istotu, upevnili jeho sebadôveru, sebahodnotenie, samostatnosť, zmysel pre tímovú prácu, aktivizovali ho pre vyšší výkon a pod.,

- v rámci jednej tematickej oblasti výchovy môžete uviesť viac stratégií výchovno-vzdelávacej činnosti,
- prehľad stratégií výchovno-vzdelávacej činnosti má byť výstižný, primeraný obsahu výchovy vo voľnom čase a individuálnym schopnostiam žiakov, reálny, zodpovedajúci stanoveným metódam, postupom a formám práce.

Delenie metód:

Podľa toho, na ktorú stránku ľudskej psychiky pôsobia:

1. **metódy pôsobiace na intelekt** – metódy presvedčovania a vysvetľovania
2. **metódy pôsobiace na vôľu** – metódy cvičenia a navykania
3. **metódy pôsobiace na city** – metódy mravného hodnotenia (povzbudzovania a trestania)

Podľa toho, čím v tej, ktorej metóde pôsobíme na subjekt:

1. **metódy prevažne slovné** (vysvetľovanie, presvedčovanie, vsugerovanie)
2. **metódy prevažne názorné** (príkladovanie a demonštrovanie)
3. **metódy prevažne činnostno-praktické** (Zelina, 1996).

Metódy výchovy podľa Zelinu (1996)

- a) *metódy požiadaviek, kladenie úloh, problémov*
- b) *metódy presvedčania*
- c) *zážitkové metódy, metódy zážitkového učenia, metódy výchovných cvičení, výcvikov,*
- d) *metódy motivovania, povzbudzovania,*
- e) *metódy kladného vzoru, príkladu*
- f) *metódy objasňovania, vysvetľovania*
- g) *metódy ukazovania, demonštrácie*
- h) *metódy hodnotenia, sebahodnotenia*
- i) *metódy vyhľadávania, uskladnenia a využitia informácií*
- j) *metódy riadenia a sebariadenia*
- k) *metódy rozvíjania tvorivosti, metódy tvorenia riešení.*

Vo výchovno-vzdelávacej činnosti mimo vyučovania vo voľnom čase sa musia preferovať metódy, ktoré aktivizujú žiakov. Preferujú sa najmä heuristické, problémové, demonštračné, inscenačné metódy a pod. Stratégie výchovno-vzdelávacej činnosti odporúčame určovať

súbežne už pri formulovaní kompetencií, ktoré majú účastníci záujmového vzdelávania získať a rozvíjať.

3.3 VÝCHOVNÉ ZÁSADY V ZÁUJMOVOM VZDELÁVANÍ A VÝCHOVE

Výchovná zásada je určitou podmienkou efektívnosti výchovy, ktorá umožňuje pedagógovi zvoliť si takú metódu, prípadne prostriedky, ktoré sú v danej situácii pre daného vychovávaného, alebo skupinu vychovávaných najvhodnejšie s ohľadom na cieľ vychovávanania (Gogová, Kročková, Pintes, 2004). Zásady, ktoré je potrebné rešpektovať v edukácii v čase mimo vyučovania sa do významnej miery prekrývajú s didaktickými zásadami. Didaktické zásady sú spracované v takmer každom odbornom texte pojednávajúcom o všeobecnej didaktike (pozri práce Petláka, Tureka, Obsta, Kalhousta, Bajtoša, Lászla a i.). Medzi najčastejšie uvádzané didaktické zásady, ktoré je potrebné rešpektovať aj v čase mimo vyučovania zaradujeme:

Zásada názornosti musí rešpektovať ontogenetický vývoj vychovávaného, pričom hlavnú rolu má bezprostredná životná skúsenosť a vlastná činnosť. Je možné výchovné situácie modelovať, zinscenovať, dramatizovať, pričom osobný príklad a srdečné medzilidské vzťahy pôsobia pozitívne na rozvoj vychovávaného.

Zásada trvácnosti je podmienená samotnou úrovňou a kvalitou osvojenia. Realizácia zásady trvácnosti súvisí s uplatnením ostatných zásad (napr. názornosti, sústavnosti, demokratického vzťahu).

Zásada sústavnosti požaduje logické usporiadanie poznatkov o sústavy, v ktorej sú jednotlivé javy a udalosti istým spôsobom zoradené, nadväzujú na seba pričom spolu vytvárajú dynamický systém.

Zásada cieľavedomosti znamená perspektívne zameranie výchovného procesu, ktorý má určitý program, určitý výchovný štýl a adekvátne výchovné modely.

Zásada vedeckosti zdôrazňuje, aby v priebehu výchovného procesu boli všetky informácie vedecky podložené, pričom rešpektuje náboženské presvedčenie a duchovný svet všetkých zúčastnených.

Zásada spojenia školy so životom sa usiluje o vytvorenie súvislosti medzi výchovným pôsobením a životnou realitou. V praxi sa často stáva, že výchovné pôsobenie je od života izolované, niekedy absentuje.

Z hľadiska výchovného pôsobenia uvádzame zásady, ktoré sú spracované odborníkmi na oblasť teórie výchovy Bakoš (1976), Přádka (1978), Višňovský (1998), Masarik (1991), Kučera (1991), Gogová, Krošková, Pintes (2004).

Zásada úcty ku každému človeku požaduje širší uhol pohľadu, ktorý stavia na úcte a dôstojnosti ku všetkým ľuďom. Vo výchove treba si vážiť každého jedinca, chváliť ho i pre najmenej pokroky, oceňovať, pomáhať, dôverovať.

Zásada veku primeranosti a individuálnej zvláštnosti vychovávaných jedincov súvisí s primeranosťou výchovného pôsobenia (jeho cieľa, obsahu, metód, prostriedkov). Vyžaduje diferencovaný prístup (pretože jedinci môžu byť pomalí, rýchli, nadaní, postihnutí) a rešpektovanie ich vývinových hľadísk.

Zásada opory o kladné vlastnosti osobnosti vychovávaného vyjadruje dokonalé poznanie jedinca pomocou každodenného priameho kontaktu, pričom ovládanie základných diagnostických techník postupov je nutnosťou.

Zásada aktivity vychovávaných vyjadruje požiadavku, aby vedomosti a zručnosti vyplývali z ich vlastného poznania, premýšľania, vlastnej činnosti, reálnej skúsenosti a tvorivej aplikácii v živote. Preto je potrebné usmerňovať aktivitu vychovávaných, viesť ich, radiť im, naznačovať možnosti.

Zásada demokratického vzťahu medzi vychovávateľom a vychovávaným je podmienená citlivým prijatím a pochopením všetkých zúčastnených vo vzájomnej interakcii bez manipulácie a ovládania. Vyznačuje sa empatiou, dobrými vzťahmi, pozitívnou atmosférou.

Zásada všestranného rozvoja osobnosti vychovávateľa sa vyznačuje zodpovedným vystupovaním a zmyslom pre poctivú prácu, ktorú vychovávateľ uskutočňuje v procese výchovy, pričom má prirodzenú autoritu a vážnosť, ako aj disponuje pedagogickými zručnosťami a kompetenciami, komunikatívnymi schopnosťami, dokáže aktívne počúvať druhých, neustále sa vzdelávať.

Zásada spolupráce so všetkými vychovávateľmi predpokladá spoluprácu medzi profesionálnymi vychovávateľmi. Počíta sa s aktívnou spoluprácou rodičov. V literatúre môže byť uvádzaná a aj ako zásada jednoty výchovných požiadaviek.

Gogová Krošková Pintes (2004) v nadväznosti na zásady vychovávaní vymedzili špecifické zásady vychovávaní, ktoré je potrebné rešpektovať aj v kontexte záujmového vzdelávania:

Zásada konkrétnosti požiadaviek vychovávateľa eliminuje výskyt chyby, ktorá sa vo výchovnom pôsobení často vyskytuje, ide o chybu všeobecnosť požiadaviek. Učitelia, rodičia, vychovávateľa často stanovujú všeobecné požiadavky. Napr. Bud' poslušný. Bud' aktívny.

Zásada nadväznosti výchovnej situácie na sociálnu skúsenosť žiaka rešpektuje poznanie sociálnej skúsenosti vychovávaného v otvorenej komunikácii. Pomáha pedagógovi uvedomovať si význam skúseností žiaka, ktoré môžu byť ďalej motivujúce v zmysle výchovných očakávaní, ale môžu byť i kontraproduktívne ak vyvolajú konflikt názoru medzi vychovávateľom a vychovávaným.

Zásada vytvorenia emocionálneho zážitku v určitej pedagogickej situácii je zásada, ktorá funkčne nadväzuje na predchádzajúcu zásadu, ale okrem kognitívno-sociálneho rozmeru zdôrazňuje emocionálny aspekt. Emocionálny zážitok (pozitívny, alebo negatívny) v určitej pedagogickej situácii v súvislosti s činnosťou aktérov tejto situácie umožní v budúcnosti odmietnutie alebo akceptovanie určitého správania na základe emocionálnej zainteresovanosti.

Zásada posilnenia výchovného vplyvu osobnosťou vychovávateľa-pedagóga, ktorá predstavuje vnímanie vychovávateľa ako autentického, tvorivého, empatickeho. Mení sa spôsob komunikácie medzi vychovávateľom a vychovávaným, ktorá je zameraná na prežívanie, pochopenie a hodnotenie danej pedagogickej situácie všetkými zúčastnenými.

Zásada realizácie výchovného pôsobenia v sociálnej skupine, rešpektovaním ktorej musí pedagóg plánovať svoju činnosť tak, aby v nej vytváral dostatok priestoru pre interaktívne činnosti vychovávaných, ktoré sú východiskom pre tvorbu nových zážitkov a skúseností, ktoré ovplyvňujú výchovné pôsobenie.

Zásada úcty k osobnosti vychovávaného a ďalší rozvoj jeho kladných čŕt a vlastností rešpektuje habituálnu úroveň u žiaka, ktorá je výsledkom predchádzajúceho rozvoja osobnosti, a preto je potrebné rešpektovať vychovávaného takého aký je, pretože je to osobnosť, ale zároveň nám stanovuje úlohu poznávať vychovávaného, sme vedeli určiť, ktoré názory, vlastnosti, motívy, hodnoty a formy správania sú želateľné, pretože na ne nadväzujeme v aktuálnej situácii, čím rozvíjame aktuálnu úroveň osobnosti vychovávaného.

Zásada názorového pluralizmu predstavuje akceptovanie práva na vlastný názor je nielen výrazom úcty k osobnosti, ale i možnosťou vytvoriť priestor pre sociokognitívny konflikt v skupine, ktorý prispieva u vychovávaných k sebapoznaniu, ale zároveň umožňuje akceptovať i iných na báze porozumenia im cez ich vlastné názory a prežívania. Priestor pre vypovedanie vlastného názoru a nezneužitia toho napomáha i vytvorenie dôvery medzi členmi skupiny, ale vo vzťahu k pedagógovi.

3.4 ORGANIZAČNÉ FORMY ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Záujmová činnosť môže byť rôzna, cez neštruktúrované ad hoc aktivity (napr. voľnočasové) až po cieľavedomú špecifickú činnosť (napr. záujmové krúžky, tvorivé dielne a i.). Východiskom záujmovej činnosti sú identifikované potreby užívateľov služieb so zameraním sa na ich sebarozvoj, zmysluplné trávenie voľného času, znižovanie rizikových faktorov výskytu sociálno-patologických javov a pod. Adam, Lulei (2018).

Organizačná forma je podľa Kratochvílovej (1999) základná organizačná jednotka, v rámci ktorej sa využívajú vhodné metódy výchovy, ktoré majú svoje špecifiká vo výchove vo voľnom čase (Kratochvílová, 1999).

Klasifikácia organizačných foriem

Z hľadiska dĺžky trvania:

pravidelná záujmová činnosť - je realizovaná formou pravidelných stretnutí relatívne stabilných skupín záujmových útvarov (krúžkov, klubov, oddielov, súborov, skupín, kurzov...) so záujemcami o konkrétnu oblasť a druh záujmovej činnosti, ktoré vedie odborník v danej oblasti,

príležitostná (nepravidelná) záujmová činnosť - organizuje sa vo forme jednorazových, nepravidelne sa opakujúcich podujatí pre všetkých záujemcov pri rôznych príležitostiach (sviatky, výročia, udalosti...), besedy, stretnutia, tvorivé dielne, súťaže, prehliadky, turnaje, olympiády, festivaly, tábory, iné podujatia ako výlety, návštevy verejných podujatí (kultúrnych, športových, spoločenských) atď.,

spontánna, neorganizovaná záujmová činnosť - organizuje sa individuálne v kamarátskych, rovesníckych skupinách, je výsledkom spontánnej aktivity, svojim obsahom môže nadväzovať na organizovanú záujmovú činnosť, na vyučovanie v škole. Je prístupná všetkým záujemcom, nemá presne vymedzený čas, ak je tu pedagogický pracovník, tak len vo funkcii poradcu, zaisťuje bezpečnosť a dohľad.

Krátkodobé formy - besedy, vychádzky, vystúpenia, brigády, exkurzie

Dlhodobé formy (viacdenné) - dlhodobé, viacdenné formy – táborenie, putovanie, olympiády, dlhodobé športové súťaže.

Z hľadiska počtu účastníkov:

Hromadné, masové formy - organizované pre väčší počet účastníkov, stretnutia detí a mládeže, oslavy (školy, mesta), festivaly, prehliadky, súťaže, turnaje, tábory a iné.

Skupinové formy práce - sú pre skupinu ľudí spojenú záujmom o špecifickú oblasť, činnosť, ide o činnosť stabilných záujmových skupín, krúžkov, klubov, oddielov, súborov, skupín, kurzov...

Individuálne formy - práca s nadanými a talentovanými deťmi, s handicapovanými, príprava na vystúpenia, konzultácie.

Z hľadiska priestoru, cieľa a obsahu činností:

Činnosti v miestnosti - schôdzky, besedy, kvízy, hry v miestnosti.

Činnosti v teréne - výlety, exkurzie, výstavy, tábory, návštevy výstav, filmov.

Z hľadiska druhu aktivity účastníkov

Aktívne - turistika, práca, šport, hra.

Pasívne - návšteva podujatí rôzneho druhu.

Z hľadiska organizácie činnosti

- práca s celým kolektívom,
- práca so skupinou,
- práca s jednotlivcom (rozhovor, príprava na súťaž).

Z hľadiska výchovy a vzdelávania vo voľnom čase má význam pravidelná organizovaná záujmová činnosť, pretože umožňuje systematické, cieľavedomé výchovné pôsobenie.

Formy a prostriedky výchovy vo voľnom čase

Velikanič (1978) za najpoužívanejšie formy považuje:

- práca v záujmovom útvare,
- samostatná práca,
- účasť na verejnoprospešných prácach,
- besedy,
- športové podujatia a cvičenia,
- exkurzie,
- turistické a voľné vychádzky,

- súťaže, kvízy, olympiády,
- návšteva kultúrnych podujatí, prípadne aj ich realizácia,
- streetwork (terénne práce) – u nás novšia forma (Grofčíková 2016).

Z hľadiska poskytovania záujmového vzdelávania dospelých Krystoň (2011) vymedzuje tri skupiny foriem využívaných v záujmovom vzdelávaní dospelých:

Kontaktné formy – získavanie informácií a osvojovanie vedomostí, zručností prebieha v priamej interakcii s inými osobami. Ide o pravidelné vzdelávanie sa v inštitucionalizovane zabezpečených podmienkach. Medzi útvary zaraďuje: vzdelávacie krúžky, tréningové skupiny, diskusné fóra, duchovné cvičenia religiózneho charakteru, univerzity tretieho veku.

Bezkontaktné formy – aktivita je na strane vzdelávajúceho sa subjektu, ide o sebazvdelávanie, tieto formy naplňajú seberealizačnú funkciu voľného času a sú vyjadrením jeho individuálnej hodnoty. Patrí sem návšteva výstav, veľtrhov.

Kombinované formy – približujú sa k dištančnému vzdelávaniu. Prevláda samostatná činnosť, ktorá je kombinovaná s konzultáciou alebo inou formou kontaktu s ľuďmi odborne kvalifikovanými pre danú oblasť.

Tradičné formy záujmového vzdelávania uvádzame na základe prác Kratochvílovej (1999) Šeráka (2009), Fábryho, Šeráka (2009), Čornaničovej (2011), Grofčíkovej (2016).

Kurz – je tematicky a časovo vymedzená forma kolektívneho vzdelávania, ktorá školským systémom práce umožňuje účastníkom osvojovať si teoretické poznatky a praktické zručnosti z určitej oblasti vzdelávania, pracovnej činnosti pod vedení lektora. Kurz musí mať osnovu, rozvrh hodín, zameranie hodín, záver kurzu obyčajne končí skúškou, osvedčením o absolvovaní. Je určený pre ustálený počet účastníkov a môže mať podobu vyučovacej hodiny, cvičenia, semináru prednášky.

Záujmový krúžok - forma činnosti, v ktorej si kolektív s rovnakou záujmovou orientáciou rozširuje spoločnou poznávacou a tvorivou činnosťou vedomosti, zručnosti, schopnosti v rôznych oblastiach. Ide o amatérske združenie jednotlivcov s rovnakou záujmovou orientáciou. Záujmové krúžky môžu byť: *náučné* (prírodovedné, jazykové,...), *technické* (modelárske, rádioamatérske, elektrotechnické,...), *spoločenské* (šachové, čitateľské,...), *umelecké* (divadelné, hudobné, tanečné,...), fancluby športové, telovýchovné (turistické, gymnastické).

Záujmový útvar je definovaný ako organizačná forma výchovy vo voľnom čase, ktorá predstavuje dobrovoľné združenie detí podľa záujmov, kolektív zameraný na realizáciu záujmovej činnosti vo voľnom čase v rôznych oblastiach.³

Klub – kolektív ľudí, ktorí sa združujú na základe spoločného záujmu a činnosti v určitej oblasti spoločenského života bez hlbšej aktívnej spoluúčasti. Vzdelávacia činnosť nemá formu sústavnej obsahovo a cieľovo presne vymedzenej aktivity, plní skôr komunikačno-informačné podporné poslanie a združuje ľudí, ktorí nemajú rovnaké množstvo voľného času na pravidelné stretnutia, ani rovnaké prechádzajúce formálne vzdelávanie. Klub nemá takú pevnú organizačnú štruktúru ako napr. krúžok.

Seminár – kolektívne vzdelávanie, kde si za pomoci lektorov účastníci upevňujú, precvičujú poznatky a vedomosti z vopred známych tematických okruhov. Téma obyčajne úzko vymedzená a vopred známe tézy, okruhy, problematika. Často sa spája s pojmom workshopom, ktorý je v súčasnosti veľmi používanou formou získavania predovšetkým zručností a spôsobilostí v istej oblasti.

Vzdelávací program – samostatný program inštitúcie (univerzity tretieho veku, akadémie, umelecké školy).

OTÁZKY A ÚLOHY

1. *Definujte vzťah medzi záujmovým vzdelávaním – sebvzdelávaním a dobrovoľnosťou.*
2. *Uveďte konkrétne príklady príležitostnej záujmovej činnosti pre žiakov stredných škôl a dospelých.*
3. *Sformulujte determinanty, ktoré ovplyvňujú výber metód práce v záujmovom vzdelávaní a výchove.*
4. *Vymyslite možnosti vedúceho záujmového útvaru ako motivovať účastníkov do neformálneho vzdelávania.*
5. *Čo ovplyvňuje voľbu organizačných foriem záujmovej činnosti?*

---

³ *Záujmový krúžok nie je totožný s pojmom záujmový útvar, krúžok je len jeden typ ZÚ.*

4 OBSAHOVÉ ZAMERANIE ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Cieľ kapitoly:

1. Poznať obsah jednotlivých záujmových činností.
2. Sformulovať kľúčové ciele jednotlivých typov záujmovej činnosti a získané kompetencie.

Kľúčové slová: spoločensko-vedná záujmová činnosť, prírodovedná záujmová činnosť, pracovno-technická, esteticko-výchovná, telovýchov, športová a turistická záujmová činnosť, kompetencie detí a mládeže.

4.1 SPOLOČENSKO-VEDNÁ ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Cieľové zameranie:

- je rozvíjať záujem o spoločenský život,
- viesť k národnej hrdosti a štátnej príslušnosti,
- hovoriť o významných dňoch, spoločenských aktivitách, národných hrdinoch, našich významných osobnostiach, miestach, národných kultúrnych pamiatkach, kultúrnych návykoch, kultúrnych návykoch, viesť deti k poznaniu významných osobností, historických pamiatok a pamätných dní
- snahou je pomáhať deťom pri formovaní ich spoločenského a sociálneho cítenia,
- prostredníctvom tejto oblasti výchovy viesť deti k úcte k rodičom, starým rodičom k ľuďom,
- spolurozhodovať o živote v skupine,
- rozvíjať základy zručnosti sebahodnotenia a empatie,
- prejavovať ohľaduplnosť k osobám so zdravotným postihnutím,
- pochopiť význam dodržiavania ľudských práv a základných slobôd,
- kultivovať kultúrne návyky a vyjadrovanie sa, vyjadriť svoj názor – vedieť vypočuť opačný názor,
- využívať všetky formy komunikácie,
- rozlišovať kultúrne a nekultúrne prejavy správania sa,
- vedieť samostatne riešiť jednoduché konflikty,
- poskytnúť pomoc alebo pomoc privolať (Verešová, 2015).

Okruhy podľa Grofčíkovej (2016):

Okruhy:

- poznávanie významných objektov v mieste bydliska, školy, regiónu, spoznávanie rôznych typov zariadení a ich činnosť (zdravotnícke, verejné, kultúrne inštitúcie, hospodárske objekty...),
- poznávanie významných osobností, ktoré majú vzťah k regiónu, ich práce a diela, prínos,
- sledovanie politických a spoločenských udalostí doma a vo svete (diskusné fóra, debaty),
- zapájanie sa do spoločenských akcií regionálneho, národného, medzinárodného charakteru (Deň detí, Deň Zeme, Noc múzeí, Noc kostolov,)
- pripravovanie podujatí, osláv, štátnych a cirkevných sviatkov, výročí, udalostí, tradícií školy (akadémie, dni otvorených dverí, plesy, oslavy),
- zachovávanie ľudových tradícií a zvykov (Vianoce, Veľká noc, Svätotojárske ohne),
- zoznamovanie sa s filozofickými a náboženskými smermi a prúdmi,
- vydávanie časopisov, periodík, venovanie sa publicistike,
- učenie sa cudzích jazykov,
- zberateľstvo a i.

Príklady útvarov:

vlastivedný krúžok, krúžok pamiatkarov, debatné krúžky, klub rodičia s deťmi, redakčný krúžok školský časopis, jazykový krúžok, filatelisti, zberateľský klub

4.2 PRÍRODOVEDNÁ ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Cieľové zameranie:

- rozvíjať záujem detí, mladých ľudí o prírodu,
- viesť k ohľaduplnému a šetrnému vzťahu k nej,
- prehĺbovať teoretické vedomosti z oblasti živej a neživej prírody a ich praktická aplikácia,
- vytvárať vzťah k prírode, a rozvíjať environmentálneho povedomia detí a mladých ľudí,
- učia sa hodnotiť prírodné objekty, okolitú prírodu, rozlišovať a chápať rôzne zvuky,
- pochopiť význam ochrany životného prostredia – environmentalistika,
- rozvíjať zručnosti pri tvorbe a ochrane životného prostredia (primerane veku),

- naučiť deti chápať význam fauny a flóry v živote človeka a ich vzájomné vzťahy,
- naučiť deti chápať vzťahy živej a neživej prírody a ich vplyv na človeka – ekológia (Verešová, 2015).

Grofčíková (2016) vymedzuje nasledovné ciele prírodovednej a environmentálnej záujmovej činnosti:

- vytváranie a prehĺbovanie vedomostí o prírode, prírodných vedách,
- pestuje citový vzťah k prírode,
- vytvára postoje k životnému prostrediu,
- vedie k ochrane prírodného environmentu,
- rozvíja záujem o pestovateľstvo a chovateľstvo.

Okruhy:

- poznávanie živej prírody (flóra, fauna), neživej prírody (horniny, nerasty, krajinné útvary),
- poznávanie prírodných vied a experimentovanie,
- práca s odbornou, náučnou literatúrou (atlasy, encyklopédia),
- práca s prírodovednou dokumentáciou (herbáre, albumy, fotografie, záznamy meraní, pozorovanie,
- spolupráca s inštitúciami a organizáciami (múzea, botanické záhrady, hvezdárne, planetária, zoo,
- pestovanie a starostlivosť o rastliny,
- chov a starostlivosť o živočíchy, zvieratá,
- špecializované činnosti.

Príklady útvarov:

geologický, chemický, fyzikálny, matematický, prírodovedný, environmentálny, astrologický, astronomický, botanický, pestovateľský, zoológický, rybársky, chovateľský, včelársky, jazdecký, lesníctvo.

4.3 PRACOVNO-TECHNICKÁ ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Cieľové zameranie:

- rozvíjať základy manuálnych a technických zručností primeraných veku a bezpečnosti detí,
- získať základné zručnosti pre praktický život,
- rozvíjať technické myslenie, predstavivosť, technické schopnosti a záujmy, tvorivú aktivitu,
- viesť deti k uvedomovaniu, chápaniu a významu techniky v živote človeka,
- naučiť deti niesť zodpovednosť za vykonanú prácu,
- viesť deti k spolupráci v skupine,
- vedieť si samostatne vytýčiť jednoduché osobné ciele,
- pracovať s netradičným materiálom, využiť netradičné spôsoby a techniky práce (Verešová, 2015),
- vytvárať a rozvíjať technické a vedecké poznatky, aplikovať ich prakticky, rozvíjať a zdokonaľovať manuálne zručnosti,
- viesť k tvorivej činnosti, rozvíjať technické myslenie (Grofčíková 2016),
- venovať sa dodržiavaniu bezpečnostných predpisov a hygiene pri práci.

Okruhy:

- práca s rôznymi materiálmi,
- práca so stavebnicami, konštrukčné činnosti,
- montáž a demontáž,
- práca s PC, práca s elektronikou,
- dopravné činnosti,
- domáce práce a drobné kutilstvo.

Príklady útvarov:

modelársky, programátorský, fotografický, elektrotechnický, varenie, ručné práce, dizajn.

4.4 ESTETICKO-VÝCHOVNÁ ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Esteticko-výchovnú⁴ oblasť tvoria výtvarná, hudobná, literárna a dramatická oblasť. Zmyslom je viesť deti k poznaniu, vnímaniu a prežívaniu krásy v každodennom živote či už v literatúre, hudbe alebo výtvarnom umení.

Cieľové zameranie:

- naučiť deti vnímať umenie,
- rozvíjať talent a špecifické schopnosti,
- objavovať krásu v bežnom živote,
- podieľať sa na príprave kultúrnych podujatí,
- viesť deti k estetickému cíteniu (prostredie),
- posilniť úctu ku kultúrnym hodnotám v blízkom okolí,
- rozvíjať základy tvorivých schopností a zručností (Verešová, 2015),
- formovať estetické vzťahy k prírode, spoločnosti, ku kultúrnym hodnotám, vkus,
- rozvíja vnímanie a prežívanie hodnotenie krásy a umenia, rozvíja imagináciu, kreativitu, vedie k vlastnej aktivite a tvorbe (Grofčíková, 2016).

Okruhy:

Výtvarné činnosti

- stvárnenie skutočnosti prostredníctvom rôznych výtvarných techník (maľba, kresba, grafika, modelovanie,...).
- práca s výtvarnými prostriedkami,
- poznávanie a chápanie výtvarného umenia a iných druhov umenia (návšteva výstav, galérií, múzeí, výtvarné súťaže,...),

Hudobné/hudobno-pohybové činnosti

- zborový a sólový spev,
- hra na hudobný nástroj,
- počúvanie hudby (koncerty, hudobné vystúpenia,...),
- poznávanie hudobného umenia, hudobných diel, hudobníkov, skladateľov,
- hudobno-pohybové a tanečné hry, tanec, pohybové improvizácie,

Literárno-dramatické činnosti

---

⁴ Tiež ju môžeme nájsť pod názvom kultúrno-umelecká.

- čítanie (individuálne, predčítavanie, kolektívne,...)
- reprodukovanie činností (rozprávanie, prednes, dramatizácia, divadelné predstavenie),
- tvorivé dramatické a literárne činnosti (písanie básní, poviedok, texty piesní,...),
- poznávanie literárnych a dramatizovaných diel, poznávanie autorov, navštevovanie divadelných predstavení (Grofčíková, 2016).

Priklady útvarov:

výtvarný, sochársky, keramický, spevácky, orchester, hudobná skupina, tanečný, ľudový súbor, tanečná skupina, literárny, recitačno-dramatický, bábkarský.

4.5 TELOVÝCHOVNÁ, ŠPORTOVÁ A TURISTICKÁ ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Tematická oblasť pomáha rozširovať priestor pre pohybovú aktivitu, relaxáciu, pobyt na čerstvom vzduchu, upevňuje kolektívne vzťahy, učí deti aktívne oddychovať. Je jedným z hlavných prostriedkov pri formovaní zdravého telesného rozvoja žiakov. Pomáha pri utváraní a upevňovaní morálnych vôľových vlastností. Zlepšuje telesnú kondíciu a odstraňuje psychickú únavu. V tejto oblasti sa rozvíja vytrvalosť, obratnosť, rýchlosť. Kolektívne aktivity v telesnej, zdravotnej a športovej tematickej oblasti výchovy upevňujú kolektívne vzťahy v skupine.

Cieľové zameranie:

- naučiť deti oddychovať, odstrániť únavu z vyučovania,
- regenerovať duševné a fyzické sily pohybom,
- byť na čerstvom vzduchu,
- rozvíjať pohybové aktivity telovýchovného a športového rázu,
- pochopiť škodlivosť fajčenia, alkoholu a drog,
- viesť deti k zdravému životnému štýlu,
- vedieť poskytnúť alebo privolať pomoc,
- rozvíjať športový talent,
- poznať základné princípy zdravého životného štýlu,
- rozvíjať základné samoobslužné činnosti (hygienické návyky, úprava prostredia),
- osvojiť si pravidlá cestnej premávky,
- osvojiť si pravidlá správania sa chodca a cyklistu,

- dodržiavať bezpečnosť na ceste do školy,
- orientovať sa v okolí školy a domov,
- bezpečnosť pri jazde na detských dopravných prostriedkoch,
- pochopiť význam dopravy v živote človeka,
- rozvíjať a upevňovať návyky v individuálnych a kolektívnych športoch: športové hry, turistika, atletika, plávanie, cyklistika a pod.,
- rozvíjať schopnosť relaxovať pravidelným cvičením a pohybom (Verešová 2015),
- podporovať zdravie a formovať zdravý životný štýl, vzťah k športu, vôľové vlastnosti človeka (Grofčíková, 2016).

Okruhy:

- kondičné cvičenia,
- gymnastika,
- tanec,
- atletika,
- turistika,
- branné športy (streľba, orientačný beh, ...)
- kolektívne športy (futbal, hokej, volejbal,
- východné a bojové umenie,
- sezónne športy (plávanie, kanoistika, korčuľovanie, lyžovanie, potápanie, lietanie,...),
- netradičné športy (petang, squash, lacross, zorbing...),
- poznávanie športov a významných športovcov.

Príklady útvarov:

šachový, strelecký, požiarnický, joga, aerobic, mladý záchranár, skautský, požiarnický, futbalový a pod.

4.6 OBSAH ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI A ROZVOJ KOMPETENCIÍ DETÍ A MLÁDEŽE

Kompetencia je pojem, ktorý je v platných dokumentoch často používaný. Zelinová (2012) upozorňuje na kompetencie vo výchove mimo vyučovania v nasledovných oblastiach:

1. KOMPETENCIE UČIŤ SA UČIŤ

- rozvíjať u žiakov zvedavosť, vnútornú motiváciu učiť sa,

- sebadôveru vydržať pri učení aj napriek prekážkam, zmenám a neúspechom,
- organizovať čas, pestovať sebadisciplínu a vedieť si stanovovať primerané ciele,
- naučiť sa riešiť problémy, hľadať, spracovávať, triediť, zapamätať si informácie.

Vo výchove mimo vyučovania je veľa príležitostí rozvíjať tieto kompetencie, to znamená tvoriť úlohy, metódy, stratégie, programy, ktoré by umožňovali kultivovať jednotlivé kognitívne procesy.

Kognitívne procesy vo výchove mimo vyučovania

Vnímanie a pamäť - všímavosť, pozornosť, výchovný program by mal obsahovať cvičenia na zlepšenie vnímania, pozornosti, sústredenosti.

Cvičenie

- opíšte svoju cestu do školy, do práce, čo vidíte, čo cítite,
- ako by ste sa cítili ako semafor na križovatke, ako školník,
- predstavte si pozorujte spolužiaka, seba v inej pozícii, napr. požiarnik, učiteľ, opatrovateľka, ako sa ste cítili v iných rolách,
- pomocou zvukov znázorníte časť dňa, unaveného človeka, žiaka ktorý dostal pochvalu a ktorý dostal trest,
- ktoré zvuky vedia ľudí rozosmiať, uveďte, zdôvodnite,
- čínskemu turistovi vysvetľujete cestu.

Pamäť – rozvoj krátkodobej a dlhodobej pamäti, tréning pamäti ide o oddelenie informácií na tie, ktoré majú byť uložené v krátkodobej a ktoré v dlhodobej pamäti. Vyčleniť podstatné informácie od nepodstatných.

Cvičenie

- napíšte pravidlá na viditeľné miesto, žiaci si ich pred každou činnosťou zopakujú,
- v príprave na vyučovanie si žiaci vytvoria schémy na danú tému a vo dvojici diskutujú,
- zatriedovanie vecí do kategórií sa ľahšie zapamätá, ako keď sú zoradené jednoducho za sebou.

Porozumenie - naučiť pochopiť pojmy, slová, vety analyzovať veci a javy a vedieť komunikovať ich význam. Pochopenie nie je možné bez poznania súvislostí a myšlienkových procesov analýzy.

Cvičenia

- nakresli prechod cez križovatku, aj svetelnú signalizáciu a vysvetli žiakom, ako sa treba správať na križovatke,
- porovnávanie, hľadanie spoločných znakov, čo má spoločné mesiac, slnko, Mars,
- robenie záverov, predpovedania, žiaci vymýšľajú záver príbehov, vymýšľajú dôsledky, čo by sa stalo keby....

Aplikácia - použitie naučených poznatkov v nových situáciách, najprv treba aplikovať poznatky a bližšie, konkrétnejšie situácie a potom na vzdialenejšie, do tejto skupiny zaraďujeme aj syntetizujúce a zovšeobecňujúce myslenie.

Cvičenie

- aplikovať poznatky žiakov o ochrane životného prostredia, ochrane zdravia človeka a pod.,
- aplikácia poznatkov z matematiky do každodenného života si môžu žiaci vyskúšať v modelových situáciách.

Analýza - učíme žiakov rozlišovať medzi dôležitými a menej dôležitými javmi, vlastnosťami, tvrdeniami, učíme ich vyberať podstatu z textu, hľadanie elementov, ktoré tvoria celok, pripisovanie vlastností veciam a dejom na základe analýzy,

Cvičenia

- aké vlastnosti má mať futbalová lopta, dobrý žiak, pero,
- prečo je pomaranč okrúhly a hruška nie.

Hodnotiace myslenie - naučiť žiakov hodnotiť veci, javy, hodnotiť seba a iných.

Hodnotiace myslenie môžeme rozdeliť na:

- *hodnotenie racionálne* – posudzovanie správnosti a nesprávnosti, pravdy a nepravdy, dokáž, že dva a dva sú štyri,
- *hodnotenie estetické* – posudzovanie krásy, napr. filmov, kníh, architektúry, ako by ste hodnotili čistotu vašej triedy,
- *hodnotenie etické* – posudzovanie konania, správania, ako by si hodnotil sám seba, spolužiakov, či je užitočné sledovať televíziu, nosenie uniformy v škole.

Cvičenie

- vytvorte normu, kritérium na hodnotenie, posúďte čo je dobré a čo zlé, čo je správne, čo je nesprávne, zhodnoť výsledok, dokáž, posúď dôkaz, zhodnoť podľa, v čom je problém.

Tvorivé myslenie - naučiť žiakov, aby v každej situácii hľadali nové, neobvyklé, ale prijateľné a užitočné riešenia.

Cvičenie

- vytvor, vymysli, navrhni inak, čo by sa stalo keby, ako sa to dá zlepšiť, poskladaj, vytvor nový postup.

Metakognitívne myslenie - schopnosť vnímať a usmerňovať vlastné prežívanie, učiť sa u neho a riadiť ho. Nejde o nadobúdanie nových vedomostí, ale o získavanie schopnosti tvorivo riešiť problémy každodenného života a učiť sa z vlastného učenia a poznávania.

Cvičenie

Pri rozvíjaní metakognitívnych schopností môže pomôcť:

- viesť si osobný denník,
- portfólio – súbor žiackych prác,
- plánovať ako využiť čas – žiaci plánujú čo budú robiť najbližšiu hodinu,
- stanoviť si osobné ciele a dosahovať si – vedie žiaka k osobnej zodpovednosti,
- predvídať, čo zvládne žiak dobre a s čím bude mať ťažkosti – naučiť sa mať reálne očakávania,
- kontrolovať a hodnotiť svoje výkony – treba naučiť žiakov, aby vedel ohodnotiť samého seba,
- hovoriť o svojich pocitoch a náladách – zabezpečenie podmienok, aby sa žiaci mohli slobodne vyjadriť.

2. KOMUNIKAČNÉ KOMPETENCIE

- žiaci vedia vyjadriť svoj názor, svoje myšlienky v logickom slede,
- osvoja si základy efektívnej komunikácie, schopnosť aktívne počúvať,
- poskytovať spätnú väzbu,
- rozvíja si komunikačné schopnosti v oblasti moderných IKT,
- asertívne obhajovať svoj názor, čo súvisí so sebakontrolou, sebareguláciou, objektívnym sebahodnotením,

Cvičenie

- rozhovory,
- zvedavé otázky,
- opis obrázkov podľa fantázie,
- otázky na telo, čítanie spojené s rozvíjaním fantázie,
- dialógy zo života.

3. SOCIÁLNE KOMPETENCIE

- vytvárať a udržiavať pozitívne medziľudské vzťahy,
- vnímať a tolerovať požiadavky ostatných, nielen vlastné,
- spolupracovať s druhými, konštruktívne riešiť sociálne problémy a konflikty,
- efektívne komunikovať, zvládať kritiku,
- uplatňovať základné sociálne zručnosti – empatia, asertivita, zvládanie kritiky,
- vedieť sa správne rozhodovať,
- dokázať kontrolovať svoje správanie a jeho pôsobenie na iných,
- znižovať mieru egoizmu a agresivity.

Prosociálne správanie a prosociálna výchova (poznatie seba samého, svojho cítenia, prežívania, myslenia, konštruktívne riešiť problémy, sociálne zručnosti potrebné v medziľudskom kontakte,

Cvičenie

- pomoc slabším spolužiakom, pomoc chorým spolužiakom, pomoc starým ľuďom, rodičom.

4. POZITÍVNE CITY – EMOCIONÁLNA INTELIGENCIA

- budovať u žiaka citlivosť pre pravdu, dobro, krásu a spravodlivosť, ľudskosť, altruizmus, čestnosť.

Cvičenie

- pozitívna spätná väzba,
- aktivity na rozvoj empatie,
- ovládanie negatívnych emócií a citov.

5. INICIATÍVA A MOTIVÁCIA

- rozvíjanie iniciatívy a motivácie žiakov,

- potreby motivácie, biofyziologické potreby, potreby bezpečia, potreby náklonnosti, a priateľstva, potreby uznania, ocenenia, potreba seberealizácie.

Cvičenia

- Moje obľúbené činnosti – rozhovor na tému čo žiaci radi robia, čo ich teší, čo sa im na obľúbenej činnosti páči.
- Dobré činy - žiaci si majú spomenúť na takú činnosť, ktorú urobili dobre, spôsobili ňou niekomu radosť, a pochválili ich za to.
- Dnes som hrdý na... – deti rozprávajú na čo sú hrdé, čo dobré dnes urobili.
- Dnes budem... – deti si dajú predsavzatia, ako sa chcú v priebehu dňa správať.

6. AUTOREGULÁCIA A SEBAROZVOJ

- pôsobiť na hodnotový, zážitkový a kreatívny potenciál žiakov,
- výchova k hodnotám, výchova pomocou dodržiavania režimu, výchova pomocou odkladania uspokojovania potrieb, výchova k disciplíne.

Cvičenia

- Zoznam pozitívnych vlastností,
- Ako vidím sám seba,
- Reklama na seba,
- Moje záujmy, koničky, vlastné ocenenie – sebareflexia,

7. TVORIVÝ ŽIVOTNÝ ŠTÝL

- každé dieťa, člen skupiny, by mal zažiť pocit dôležitosti, hodnoty a nenahraditeľnosti pre skupinu,

Cvičenia

- rozvoj predstavivosti a imaginácie žiakov,
- hry na rozvoj fantázie a odbúrania stereotypov myslenia,
- burza nápadov – brainstorming
- heuristické metódy.

Grofčíková (2016) dopĺňa ďalšie kompetencie:

PRACOVNÉ KOMPETENCIE

- prejavuje samostatnosť vo vypracovaní domácich úloh,
- plánuje a hodnotí svoje činnosti,
- prijíma nové informácie a poznatky,

- dokončí prácu,
- kultivuje svoju vytrvalosť,
- plní si svoje povinnosti,
- ovláda jednoduché manuálne zručnosti a samoobslužné činnosti potrebné pre praktický život,
- rozvíja manuálne zručnosti.

OBČIANSKE KOMPETENCIE

- uvedomuje si potrebu rešpektovania práv a slobôd iných osôb,
- uvedomuje si potrebu prijatia zodpovednosti za svoje správanie,
- je otvorený primeranému participovaniu na živote v oddelení,
- prejavuje úctu k rodičom a k starším osobám.

KULTÚRNE KOMPETENCIE

- pozná kultúrne pamätihodnosti okolia regiónu,
- rozlišuje kultúrne a nekultúrne správanie,
- rešpektuje iné kultúry a zvyky,
- prijíma kultúrne podnety,
- je otvorený podieľať sa na kultúrnych podujatiach v skupine,
- ovláda základy kultúrneho správania,
- kultivuje svoj talent (Grofčíková, 2016).

OTÁZKY A ÚLOHY

1. *Ktoré oblasti ZČ sa prelínajú a prekrývajú z hľadiska obsahu?*
2. *Vyberte krúžok, záujmový útvar a naformulujte konkrétne ciele záujmovej činnosti na päť stretnutí.*
3. *Vymyslite aktivity, cvičenia pre každý typ kompetencií, ktoré vymedzuje Zelinová a Grofčíková.*

5 ŠKOLSKÉ ZARIADENIA A INŠTITÚCIE POSKYTUJÚCE ZÁUJMOVÚ ČINNOSŤ A ZÁUJMOVÉ VZDELÁVANIE

Cieľ kapitoly:

1. *Samostatne charakterizovať jednotlivé školské výchovno-vzdelávacie zariadenia.*
2. *Porovnať rozdiely záujmovej činnosti v jednotlivých zariadeniach.*

KLúčové slová: *centrum voľného času, jazyková škola, základná umelecká škola,*

Zákon o výchove a vzdelávaní č. 245/2008 rozdeľuje sa na sústavu škôl a sústavu školských zariadení, medzi ktoré patria školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, špeciálne výchovné zariadenia, školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie a školské účelové zariadenia.

5.1 CENTRUM VOĽNÉHO ČASU

„Centrum voľného času zabezpečuje podľa výchovného programu školského zariadenia výchovno-vzdelávaciu, záujmovú a rekreačnú činnosť detí, rodičov a iných osôb do veku 30 rokov v ich voľnom čase“ (zákon č. 245/2008 Z. z.).

- Orientuje sa na neformálne vzdelávanie, organizuje a zabezpečuje výchovno-vzdelávaciu činnosť prostredníctvom rozvoja záujmov detí a mládeže.
- Vytvára podmienky, organizuje záujmovú, rekreačnú a športovú činnosť pre deti a mládež v priebehu celého kalendárneho roka, vrátane školských prázdnin.

Dôraz kladú najmä na:

- a) nové formy spolupráce mládeže s miestnou samosprávou,
- b) prácu s informáciami pre deti a mládež vo voľnom čase,
- c) vytváranie predpokladov pre aktívnu spoluprácu všetkých subjektov, ktoré sa zaoberajú problematikou voľného času detí a mládeže v obci a kraji v záujme účinného naplňovania miestnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži,
- d) realizáciu programov a projektov orientovaných na prevenciu a ochranu detí a mládeže pred sociálno-patologickými javmi a potláčanie ich vplyvov,

- e) neformálne vzdelávanie detí a mládeže do 30 rokov s celoročnou prevádzkou⁵.

Centrá voľného času implementujú do svojej činnosti tie prioritné úlohy a opatrenia, ktoré vychádzajú zo **Stratégie SR pre mládež na roky 2014 - 2020**. Centrá voľného času na pomoc pri výchove vo voľnom čase využívajú metodickú, školiacu, informačnú a poradenskú činnosť IUVENTY (www.iuventa.sk)⁶.

Zriaďovateľ: obec, cirkev, právnická, fyzická osoba.

Centrum voľného času:

- je rozpočtová organizácia (so stabilne pridelovanými peniazmi, alebo hospodárenie formou príspevkov),
- zriaďovateľ vymenúva a odvoláva riaditeľa,
- centrum sa člení na úseky, oddelenia a záujmové útvary,
- sú tu oddelenia – spoločenských vied, prírodných vied, kultúrno-umeleckej činnosti, , pracovnej a technickej výchovy, telovýchovy, športu a turistiky (Grofčíková, 2016).

Úlohy CVČ:

- starostlivosť o deti a mládež počas školského roku, podporovanie psychického, fyzického a kultúrneho rozvoja s dôrazom na osvojenie si mravných hodnôt, vzájomnej úcty, spolupatričnosti, vzťah k vlastnému národu,
- rozširovať mimoškolské aktivity záujmovej činnosti,
- zameriavať sa na ochranu detí a mládeže pred negatívnymi javmi,
- skvalitňovať metódy a formy práce vo voľno-časových aktivitách.

5.2 JAZYKOVÁ ŠKOLA

- podľa zákona 245/2008 patrí pod školy
- poskytuje jazykové vzdelávanie v cudzích jazykoch, ktoré sa uskutočňujú v kurzoch,

---

⁵ <https://www.minedu.sk/centra-volneho-casu/>

⁶ IUVENTA – metodické a školiace centrum na voľný čas a zároveň centrum voľného času

Centrá voľného času a školské strediská záujmovej činnosti na pomoc pri výchove vo voľnom čase využívajú metodickú, školiacu, informačnú a poradenskú činnosť IUVENTY (www.iuventa.sk).

- organizuje vzdelávanie pre žiakov základných, stredných, vysokých škôl a aj dospelých,
- vzdelávací program sa môže skončiť vykonaním štátnej jazykovej skúšky na jazykovej škole, ktorá má oprávnenie vydané ministerstvom školstva.

5.3 ŠKOLA V PRÍRODE

- podľa 245/2008 patrí do školských účelových zariadení,
- poslaním je posilňovať zdravie a fyzickú zdatnosť bez prerušenia vzdelávania a výchovy v zdravotne priaznivom prostredí,
- utvára podmienky na organizovanie jazykových, lyžiarskych kurzov, súťaží, prázdninových pobytov pre deti a žiakov.

5.4 ŠKOLSKÝ INTERNÁT

- poskytuje ubytovanie, stravovanie a cieľavedomú výchovnú činnosť vo voľnom čase pre MŠ, ZŠ, SŠ,
- nadväzuje na výchovu v rodine a v škole,
- vnútorný poriadok obsahuje práva a povinnosti ubytovaných študentov,
- zabezpečuje aj záujmovú činnosť.

5.5 ZÁKLADNÁ UMELECKÁ ŠKOLA

- podľa zákona č. 245/2008 patrí pod školy,
- zabezpečuje umeleckú výchovu a vzdelávanie podľa vzdelávacieho programu odboru vzdelávania,
- poskytuje základné umelecké vzdelanie, pripravuje na štúdium odborov vzdelávania umeleckého zamerania v stredných školách a konzervatóriách,
- zriaďujú sa tam hudobné, výtvarné, tanečné a literárno-dramatické odbory, ktoré možno členiť na oddelenia,
- výška príspevku v ZUŠ určuje zriaďovateľ – obec, VÚC,
- ukončenie štúdia je ukončené záverečnou skúškou.

5.6 OBČIANSKE ZDRUŽENIA PRE DETI A MLÁDEŽ

- organizujú programy a podujatia pre verejnosť, akadémie, festivaly, koncerty, súťaže,
- vo svojich programoch deklarujú starostlivosť o racionálne využívanie voľného času primeranou motiváciou, organizáciou prítlačlivých metód a foriem,
- podľa cieľového a obsahového zamerania sa delia detské a mládežnícke organizácie nasledovne:
  - *národné* – Zväz mladých na Slovensku, Štúrova mládež, Odbor mladých matičiarov, Slovenská únia židovskej mládeže,
  - *spoločenské a občianske* – Rada mládeže Slovenska, Spoločnosť priateľov detí detských domovov (Úsmev ako dar),
  - *náboženské* – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí eRko, Združenie saleziánskej mládeže,
  - Dom, YMCA a YWCA na Slovensku, Združenie Laura – výchova dievčat k poslaniu ženy a matky.
  - *študentské* – Bratislavský spolok medikov, Stredoškolský parlament Slovenska, AIESEC – medzinárodné združenie študentov ekonómie,
  - *spoločenskovedné* – vedecko-technické (AMAVET, Mládežnícke vedecko-technické združenie), prírodovedné (Strom života, Dúha, Fénix – príroda a turistika), spoločensko-kultúrne (Únia mladej slovenskej kultúry, Folklórna únia na Slovensku, AZTÉK – drogová prevencia, Roma Gemer), telovýchovné (Slovenský klub netradičných športov, INEX Slovakia, Sokol, Orol, Skauting)
  - činnosť mnohých organizácií nie je stabilná a svoj program priebežne menia a upravujú,
  - vzdelávacie poukazy – dostáva žiak ako príspevok štátu na záujmové vzdelávanie.

OTÁZKY A ÚLOHY

1. Porovnajte realizáciu záujmovej činnosti v jednotlivých zariadeniach poskytujúcich záujmovú výchovu a vzdelávanie.
2. Naformulujte ciele záujmového vzdelávania podľa zameranie jednotlivých zariadení.

6 VÝCHOVNÝ PROGRAM, VÝCHOVNÝ PLÁN A PLÁNOVANIE ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Cieľ:

1. Poznať druhy a typy dokumentácie v školách a zariadeniach poskytujúcich záujmovú výchovu a vzdelávanie.
2. Vytvoriť návrh výchovného plánu záujmových útvarov.
3. Reagovať na legislatívne podmienky upravujúce činnosť zariadení a prakticky ich využiť pri spracovaní a vypracovaní plánu na jednorázové podujatie.

Kľúčové slová: výchovný program, výchovné štandardy, výchovné osnovy,

6.1 VÝCHOVNÝ PROGRAM

Výchovný program je základným dokumentom školského zariadenia, podľa ktorého sa uskutočňuje výchovno-vzdelávacie činnosť v školských zariadeniach. Výchovný program vydáva a zverejňuje riaditeľ školy alebo riaditeľ školského zariadenia po prerokovaní v pedagogickej rade školy alebo v pedagogickej rade školského zariadenia, rade školského zariadenia. Na vyžiadanie schvaľuje výchovný program zriaďovateľ. Výchovný program musí byť vypracovaný v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania podľa zákona.

Tvorba výchovného programu školského zariadenia dáva jeho tvorcom dostatočný priestor a autonómiu pri stanovení cieľov a tvorbe výchovného programu. Jediným obmedzením je, že VPŠZ⁷ musí splniť tieto požiadavky :

- musí byť vypracovaný v súlade s cieľmi a princípmi zákona o výchove a vzdelávaní,
- má rozvíjať vedomosti, zručnosti a postoje detí, žiakov získané vo výchovnovzdelávacej činnosti v škole,
- má rešpektovať záujmy a potreby detí, žiakov.

Ďalej je dôležité premyslieť:

- najvhodnejší model výchovno-vzdelávacieho procesu v školskom zariadení v rámci platnej legislatívy, ktorý bude spĺňať vyššie uvedené požiadavky,

---

⁷ Výchovný program školského zariadenia

- ktoré z kľúčových kompetencií v škole budú rozvíjané vo výchovných štandardoch v školskom zariadení,
- výchovné štandardy,
- výchovno-vzdelávacie ciele, obsah a rozsah (počet) výchovno-vzdelávacích aktivít v tematických oblastiach výchovy podľa jednotlivých ročníkov /oddelení/ záujmových útvarov (výchovné osnovy),
- stratégie výchovno-vzdelávacej činnosti, ktorými sa budú rozvíjať kľúčové kompetencie dieťaťa/ žiaka,
- postupy ďalšej inovácie alebo aktualizácie VPŠZ,
- oblasti ďalšieho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov ŠZ⁸.

Tvorba jednotlivých častí výchovného programu školského zariadenia V zmysle ustanovenia § 8 ods.4 školského zákona VPŠZ obsahuje nasledujúce časti:

1. názov programu,
2. vymedzenie vlastných cieľov a poslania výchovy,
3. formy výchovy a vzdelávania,
4. tematické oblasti výchovy,
5. výchovný plán,
6. výchovný jazyk,
7. personálne zabezpečenie,
8. materiálne- technické a priestorové podmienky,
9. podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove,
10. vnútorný systém kontroly a hodnotenia detí a žiakov,
11. vnútorný systém kontroly a hodnotenia zamestnancov školského zariadenia,
12. požiadavky na kontinuálne vzdelávanie pedagogických zamestnancov.

Ďalšou súčasťou výchovného programu sú v zmysle ustanovenia § 10 ods. 5 školského zákona výchovné osnovy. V zmysle ustanovenia § 10 ods. 7 školského zákona rozsah úprav výchovných plánov a vypracovanie výchovných osnov musí byť v súlade s príslušným výchovným štandardom.

---

⁸ Školské zariadenie

Výchovné štandardy obsahujú súbor požiadaviek na osvojenie si vedomostí, zručností a schopností, ktoré majú deti získať, aby mohli nadväzovať na vedomosti, zručnosti a schopnosti získané vo výchovno-vzdelávacej činnosti v škole. Členia sa na výkonové štandardy, ktoré určujú kritériá úrovne zvládnutia obsahových štandardov a na obsahové štandardy, ktoré určujú vedomosť, zručnosť a schopnosť, ktorú majú deti ovládať a prakticky používať.

Výchovné osnovy sú súčasťou výchovných programov. Vymedzujú výchovno-vzdelávacie ciele, obsah a rozsah oblastí výchovy podľa výchovného plánu.

1. Názov výchovného programu

- musí byť zrejmé, že ide o Výchovný program,
- identifikačné údaje,
- uviesť názov a adresu školského zariadenia (názov školského zariadenia a jeho adresu,
- formy výchovy a vzdelávania, druh ŠZ výchovný jazyk, dátum vytvorenia VPŠZ (platnosť VPŠZ), dátum prerokovania VPŠZ v pedagogickej rade školy alebo v pedagogickej rade ŠZ a v rade školy alebo v rade ŠZ, názov a adresu zriaďovateľa ŠZ, podpis riaditeľa a pečiatka školy alebo školského zariadenia,
- v prípade potreby vykonania zmeny vo VPŠZ (inovačná, organizačná, personálna, materiálna, priestorová a pod), bude potrebné takúto zmenu zaznamenať písomným dodatkom alebo ak bude potrebné vykonať zmeny väčšieho rozsahu, tak vypracovaním nového VPŠZ,
- uviesť dátum prerokovania VPŠZ v pedagogickej rade školy alebo v pedagogickej rade ŠZ, v rade ŠZ, ak je ŠZ súčasťou školy.

2. Vymedzenie vlastných cieľov a poslania výchovy

- ciele musia vychádzať zo školského zákona a z analýzy podmienok (materiálnych, technických, priestorových a personálnych) ŠZ,
- stanoviť ciele s ohľadom na potreby výchovno-vzdelávacieho procesu, na záujmy a potreby žiakov, vychovávateľov, ďalších zamestnancov ŠZ a rodičov, a na ciele kontrolnej činnosti,
- dôležité je určiť:
- hlavné ciele ŠZ (napr. výchova aktívneho občana schopného žiť v otvorenej informačnej spoločnosti),

- programové zmeny, ktoré plánuje ŠZ zabezpečiť a zaviesť na dosiahnutie týchto cieľov (napr. aktivizácia a motivácia k celoživotnému vzdelávaniu, zážitková výchova, humanistická výchova),
- strategické ciele (napr. posilniť motiváciu vychovávateľov, ich profesijný a odborný rast, podporovať záujmy, osobnosť a schopnosti každého dieťaťa a žiaka, skvalitniť spoluprácu s rodičmi, verejnosťou a inými školskými zariadeniami, zlepšiť estetiku prostredia školského zariadenia a jej okolia, zaviesť nové formy a metódy práce, zriadiť ďalšie priestory pre záujmovú činnosť a pod),
- špecifické ciele jednotlivých tematických oblastí výchovy.

Správne stanovené a reálne ciele sú základom pre kvalitný proces výchovy mimo vyučovania, umožnia jeho ďalšiu kultiváciu. Takéto ciele sa stávajú dobrým východiskom obsahu výchovy a vzdelávania, výchovných štandardov, výchovných osnov, efektívneho systému hodnotenia a hlavne kvalitnej výchovno-vzdelávacej činnosti.

Odporúčame uviesť:

- veľkosť a vybavenie ŠZ: kapacita detí/ žiakov, počet oddelení, záujmových útvarov, výchovných skupín, umiestnenie ŠZ,
- charakteristiku detí /žiakov: odkiaľ sú deti/žiaci (škola, obec, región), ďalej či sú v ŠZ deti/žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a ďalšie údaje,
- dlhodobé projekty: v tejto časti ŠZ informuje o projektoch, ktoré uskutočňovalo a uskutočňuje. Patria sem aj dlhodobé projekty v spolupráci s inými ŠZ, kultúrne programy, preventívne protidrogové programy, ekologické a sociálne programy, športové projekty, stretnutia s významnými osobnosťami a pod.,
- spoluprácu s rodičmi a inými subjektmi: opíšte formy spolupráce a kontaktov s rodičmi, občianskymi združeniami, zriaďovateľom, napr. rodičovská rada, deň otvorených dverí, kultúrne a športové podujatia, výstavy, príležitostné oslavy, exkurzie a pod.

3. *Formy výchovy a vzdelávania*

Sú uvedené v titulnom liste VPŠZ (poldenná, celodenná, týždenná, nepretržitá).

4. *Tematické oblasti výchovy*

Hlavné činnosti v CVČ sú: výchovno-vzdelávacia, záujmová a rekreačná činnosť (§ 116 ods. 1 školského zákona). V školskom internáte sú tematické oblasti výchovy: spoločenská výchova, mravná výchova a výchova k hodnotám, pracovná a rozumová výchova, estetická výchova, telesná výchova, výchova k manželstvu a rodičovstvu, ekologická výchova. Hlavné činnosti v ŠI sú: výchovno-vzdelávacia činnosť a uspokojovanie individuálnych potrieb a

záujmov žiakov prostredníctvom mimoškolských aktivít (§ 117 ods. 1 a ods.2 školského zákona). V bežnej praxi je hlavnou činnosťou príprava na vyučovanie. Školské zariadenie si môže stanoviť aj iné, pre neho špecifické oblasti výchovy. Ich ciele však musia byť v súlade s cieľmi stanovenými v školskom zákone. Tematické oblasti výchovy v sebe zároveň obsahujú ďalšie oblasti výchovy najmä: rozumovú, mravnú, ekologickú, dopravnú a zdravotnú.

6.2 VÝCHOVNÝ PLÁN

- je súčasťou výchovných programov a určuje celkovú skladbu výchovno-vzdelávacej činnosti v oddeleniach a výchovných skupinách pre príslušný ročník výchovného programu v školskom klube detí a v školskom internáte alebo v oddeleniach a záujmových útvaroch v centre voľného času a v školskom stredisku záujmovej činnosti aj v športových útvaroch.
- Výchovný plán obsahuje zoznam oblastí výchovy s vymedzením najmenšieho počtu výchovno-vzdelávacích činností/aktivít v jednotlivých oblastiach výchovy v rámci celého výchovného programu alebo jeho ucelených častí, teda predstavuje minimálny, pre vychovávateľa záväzný, počet výchovno-vzdelávacích činností/aktivít (ďalej len „VVČ“) spravidla na obdobie školského roka (školský klub detí, školský internát).
- Tvorí aj zoznam záujmových aj športových útvarov s vymedzením počtu hodín ich činností spravidla na obdobie školského roka (centrum voľného času).
- Plnenie výchovného plánu odporúčame realizovať formou týždenného plánu alebo ponuky výchovno-vzdelávacej činnosti. Tento spôsob je v porovnaní s mesačným plánom výchovno-vzdelávacej činnosti flexibilnejší a efektívnejší. Výchovno-vzdelávacia činnosť v ŠZ nie je realizovaná prostredníctvom vyučovacích hodín a nie je časovo obmedzená tak, ako je to vo vzdelávaní v škole (okrem záujmovej činnosti v centre voľného času a školskom stredisku záujmovej činnosti).

1. Výchovný jazyk

Výchovným jazykom v ŠZ je štátny jazyk. Výchovný jazyk ŠZ musí byť zhodný s výchovným jazykom uvedeným v zriaďovacej listine ŠZ alebo školy. Tento údaj sa odporúča uvádzať v titulnom liste VPŠZ.

2. Personálne zabezpečenie

Vychovávateľov, prípadne odborných zamestnancov, popis očakávaných požiadaviek na vychovávateľov a odborných zamestnancov (počet vzhľadom ku kapacite detí/žiakov,

kvalifikačné predpoklady, špecifické schopnosti, zručnosti a skúseností, ktoré sú dôležitým predpokladom kvalitného výchovnovzdelávacieho procesu) a skutočnej situácie, v personálnom zložení vychovávateľov a odborných zamestnancov.

3. Materiálno-technické a priestorové podmienky

Odporúča sa uviesť popis vybavenia ŠZ (materiálne, technické priestorové, technické, hygienické a pod.), ktorý by mal naznačovať, čo má ŠZ k dispozícii, čo môže pre výchovnovzdelávací proces využívať, aké zázemie majú vychovatelia, prípadne, aké má ŠZ obmedzenia a ako chce upraviť tieto podmienky do budúcnosti (vybavenosť oddelení/skupín, priestorov pre záujmovú činnosť, technické vybavenie, stravovanie, podmienky pre duševnú hygienu detí a žiakov a pod.).

4. Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove

Stručne uveďte, ako je zabezpečená bezpečnosť a ochrana zdravia pri výchove detí, žiakov. Odporúčame uviesť, že podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní sú podrobne rozpracované v prevádzkovom a školskom poriadku ŠZ alebo školy. Neuvádzajte citácie legislatívnych predpisov a noriem.

5. Vnútorý systém kontroly a hodnotenia detí a žiakov

Odporúčame stručne popísať zameranie, ciele, model (tradičný, humanistický, iný), prípadne preferované metódy hodnotenia detí/žiakov, ktoré v ŠZ uplatňujete. 16 Podrobnejší popis systému kontroly a hodnotenia detí/žiakov odporúčame vypracovať ako samostatnú prílohu k plánu práce ŠZ na príslušný školský rok.

6. Vnútorý systém kontroly a hodnotenia zamestnancov školského zariadenia

Stručne popíšte základnú filozofiu systému kontroly a hodnotenia zamestnancov školského zariadenia. (napr. ciele, preferované metódy a nástroje hodnotenia). Plán kontroly a kritériá hodnotenia odporúčame vypracovať ako samostatnú prílohu k plánu práce ŠZ na príslušný školský rok.

7. Požiadavky na kontinuálne vzdelávanie pedagogických zamestnancov

Ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov je jedným z rozhodujúcich faktorov, ktoré pôsobia na celkovú úroveň kvality výchovno-vzdelávacieho procesu vo výchove mimo vyučovania.

- udržiavať a zvyšovať kompetenciu (spôsobilosť efektívne vychovávať a vzdelávať) pedagogických zamestnancov,
- motivovať pedagogických zamestnancov pre neustále vzdelávanie a sebavzdelávanie,
- umožňovať skvalitňovanie spôsobilostí pedagogických zamestnancov pre tvorbu efektívnych vzťahov, motivačné hodnotenie detí a žiakov, riešenie konfliktov,

komunikáciu a pod., - sprostredkovať pedagogickým zamestnancom najnovšie poznatky (inovácie) z metodiky výchovy jednotlivých oblastí výchovy, pedagogiky a príbuzných vied.⁹

Zelina (1996) vo svojej práci uvádza príklady nasledovných programov:

- **individuálny výchovný program**, ktorý je súborom metód a postupov na rozvíjanie psychických funkcií, ktoré rešpektujú individuálne zvláštnosti človeka,
- **influenčný program** je programom ovplyvňovania žiaka, skupiny, jej postojov, názorov, správania,
- **iniciačný program** sa zaciľuje na navodenie vzniku nového správania,
- **facilitačný program** predstavuje súbor metódy, programov, ktoré uľahčujú rozvíjanie psychických funkcií,
- **inhibičný program** je zameraný na zastavenie nevhodného správania,
- **stabilizačný program** má funkciu v udržiavaní správania, upevňovania a posilňovania existujúceho stavu,
- **rozvíjajúci program** sú programy zacielené na akceleráciu psychických funkcií osobnosti.

Formy výchovy a vzdelávania

- poldenná,
- celodenná,
- týždenná,
- nepretržitá.

Plánovanie a organizovanie práce záujmového útvaru, krúžku, oddielu je nevyhnutné pre jeho plynulý chod. Pri spracovávaní plánu musia byť rešpektované:

- podmienky, v ktorých sa záujmová činnosť realizuje,
- organizačné zabezpečenie a vedenie záujmového útvaru,
- materiálno-technické zabezpečenie,
- stanovené ciele, ktoré musia byť jasné, presné a kontrolovateľné,
- vekové osobitosti detí, mládeže, dospelých,
- schopnosti účastníkov záujmového vzdelávania.

---

⁹ Spracované podľa MINEDU

Najčastejšie sa používajú nasledovné plány:

- celoročný plán ZÚ
- týždenný plán
- plán letnej činnosti
- plány jednotlivých akcií a podujatí (nepravidelná záujmová činnosť)

Celoročný plán práce záujmového krúžku

Cieľ ZÚ:

Tematické celky (rozvrhnutie):

Časové rozvrhnutie podľa mesiacov:

Cieľ ku každej téme stanoviť:

Názov krúžku:

Vek žiakov:

Mesiac/týždeň   náplň práce   miesto   výchovno-vzdelávací cieľ

- Názov záujmového útvaru:
- Veková skupina:
- Názov činnosti:
- Edukačný cieľ:
- Metódy:
- Pomôcky:
- Priebeh činnosti: (metodický postup) (Kratochvílová, 1999)

6.3 METODIKA A ORGANIZÁCIA STRETNUTIA ZÁUJMOVÉHO ÚTVARU

- ide o základnú formu organizácie – stretnutie (schôdzka) ZÚ
- intenzita stretnutí závisí od charakteru činnosti, možností členov a vedúceho
- najčastejšie ide o 2 hodiny do týždňa (prípadne za 2 týždne)

Základná štruktúra jedného 2hodinového stretnutia ZÚ

1. **úvodná časť** – otvorenie stretnutia a oboznámenie s programom, návrhy na jeho doplnenie -5min.
  - má význam pre navodenie dobrej klímy, atmosféry pohody, naladenie žiakov na činnosť

2. **organizačno-administratívna časť** – nadviazanie na predchádzajúcu činnosť 15 min.,
  - porozprávanie sa o najdôležitejších udalostiach, veciach, ktoré deti prežívajú... vedúci informuje
  - záležitostiach, ktoré sa týkajú činnosti, kolektívu atď.
3. **hlavná výchovno-vzdelávacia časť** – motivácia, realizovanie konkrétnej činnosti s využitím
  - vhodných metód 50 min., je to ťažisko stretnutia, ide o predmetnú, ťažiskovú aktivitu
4. **oddychová, relaxačná časť** – voľná diskusia o činnosti o rôznych udalostiach podľa záujmu,
  - zábavné kvízy, hry, súťaže, spoločenské hry atď. – 40 min., slúži na oddych po odbornej činnosti,
  - námety má vedúci dopredu pripravené a premyslené, tieto aktivity majú význam pre formovanie
  - kamarátskych vzťahov v kolektíve, pre formovanie spolupatričnosti...
5. **záverečná časť** – kontrola a vyhodnotenie výsledkov činnosti, zhodnotenie s čím boli, neboli spokojní, príprava na ďalšie stretnutie - 10 min.
  - štruktúra a počet členov ZÚ – odporúčajú sa homogénne vekové skupiny (vzhľadom na aplikáciu poznatkov z vyučovacích predmetov v škole a zohľadňovanie vekových osobitostí) v počte **12 – 15 členov** (ale podľa rôznych činnosti to môže byť aj viac alebo menej) (Žbirková, 1986 In Grofčíková, 2016).

Každé stretnutie by malo byť v písomnej podobe s nasledovnou štruktúrou:

Termín:

Téma:

Čiastková úloha:

Výchovný a vzdelávací cieľ:

Metódy:

Organizačné formy:

Členenie stretnutia:

Pomôcky a materiál:

Príprava na stretnutie musí vychádzať z celoročných plánov, pokiaľ ide o pravidelnú záujmovú činnosť. Hájek, Pávková, Hofbauer (2008).

Štruktúra schôdzky záujmového útvaru

Zahájenie schôdzky – prezencia prítomných

Vytvorenie spoločnej atmosféry – rôzne zážitky, rôzne skúsenosti, volíme aktivity k navodeniu spoločnej pracovnej atmosféry (rozhovor, improvizácia, rozprávanie...)

Motivácia k činnosti – niekedy splýva s predchádzajúcou časťou, ale nemala by chýbať ani táto časť, pri motivácii by mala byť citová aj rozumová zložka zapojená,

Vlastná činnosť – ide o najdlhší časový úsek, vedúci by nemal improvizovať, ale mal mať naplánované jednotlivé činnosti, metodické postupy, pokyny, ktorým deti rozumejú, deti musia poznať pravidlá bezpečnosti (aj im to pripomínať)

Hodnotenie - musí byť taktné, nemá znižovať sebavedomie dieťaťa, ale neznamená to, že učiteľ musí chváliť každý výkon.

Záver schôdzky – po skončení činnosti vedúci zhodnotí spolu s účastníkmi priebeh aktivity a dosiahnuté výsledky, na záver deti po sebe upracú, zahrajú si nejakú kolektívnu hru, alebo nejaké uvoľňovacie cvičenie si spravia, je to na dobrovoľnosti detí (Grofčíková, 2016).

OTÁZKY A ÚLOHY

- 1. Sformulujte pravidlá komunikácie vo výchove mimo vyučovania na úrovni vychovávateľ a vychovávaný?*
- 2. Vytvorte podrobný a konkrétny plán jednodňového stretnutia záujmového útvaru.*
- 3. Naplánujte na Vami vybranú oblasť záujmovej činnosti plán a metodický popis príležitostnej záujmovej činnosti.*

ZÁVER

Záujmové vzdelávanie pre deti, mládež a dospelých predstavuje široký priestor pre ich sebarealizáciu. V kontext zamerania publikácie bolo našou snahou sprostredkovať kľúčové pojmy, vzťahy medzi nimi, vymedzenie k problematike záujmového vzdelávania a výchovy a definovať determinanty ovplyvňujúce procesuálnu stránku záujmovej činnosti. Záujmovou činnosťou usmerňujeme, podporujeme, rozvíjame a ovplyvňujeme záujmy človeka a ich vznik. Záujmová činnosť má nezastupiteľné miesto najmä vo voľnom čase človeka. Voľnočasové záujmové aktivity (rôzneho charakteru) predstavujú alternatívu ku všetkým rozmanitým formám a spôsobom trávenia voľného času, ktoré má človek k dispozícii. Z uvedeného dôvodu je nevyhnutné zdôrazňovať potrebu efektívneho a zmysluplného trávenia voľného času.

Regulácia a podpora voľnočasových aktivít aj prostredníctvom záujmového vzdelávania a výchovy pomáha tvoriť hodnoty u človeka, eliminovať neustále narastajúci tlak na pracovný výkon a študijné výsledky. Zo spoločenského hľadiska je voľnočasová výchova a vzdelávanie významné pri ovplyvňovaní voľného času detí a mladých ľudí v zmysle preventívneho pôsobenia a eliminácie sociálno-patologických prejavov správania.

Realizovanie aktivít poskytujúcich záujmové vzdelávanie a výchovu musí byť kvalitné, aby motivovali ľudí k väčšej účasti, a tým plniť svoje základné poslanie, a to osobnostný rozvoj človeka. Osobitnou kapitolou je záujmové vzdelávanie dospelých, ktoré nesie v sebe všetky predpoklady na to, aby sa myšlienka celoživotného učenia (sa) stala nielen bežnou súčasťou života ľudí v spoločnosti, ale zároveň prispievala k pocitu zmysluplnosti života a kvality života. Predkladaná publikácia dáva čitateľovi do rúk prehľad o problematike záujmového vzdelávania, o možnostiach ich realizácie a smerovania. Aktívne trávenie voľného času, zvyšuje kvalitu života, napomáha pri plnení individuálnych cieľov.

Naším cieľom bolo priniesť pohľad na to, aký význam majú záujmy, ich rozvíjanie a podpora v živote človeka, ako ich je možné kreovať, ovplyvňovať a rozvíjať v záujmových aktivitách, ktoré pre človeka predstavujú pocit radosti, šťastia, úspechu, nového poznania, získaných nových zručností.

POUŽITÁ A ODPORUČANÁ LITERATÚRA

- ADAM, P., LULEI, M. 2018. *Záujmová činnosť*. Dostupné na:
https://www.ia.gov.sk/npkiku/data/files/np_kiku/dokumenty/Metodiky%202018%20ISBN/Zaujmova%20cinnost%202018.pdf
- BABIAKOVÁ, S. a kol. 2007. *Pedagogika voľného času a školské kluby detí*. Banská Bystrica: PF UMB, 88 s. ISBN 978-80-8083-431-9.
- BARTEKOVÁ, P. 2016. *Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa*.
Dostupné na https://prezi.com/aein8deoqni_/memorandum-o-celozivotnom-vzdelavani-sa/
- BLÁHA, V. 1980 *Volný čas, výchova a sociálny formovaní žáků základní školy v dobe mimo vyučování*. Praha In. KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času Výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. prvé vydanie Bratislava: Polygrafické stredisko UK Bratislava, 308 s. ISBN 80-223-1930-9.
- BOROŠ, J. 1997. *Záujem*. In *Pedagogická psychológia - Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: SPN, 459 s. ISBN 80-08-02498-4.
- BRINDZA, J. 1984. *Deti a voľný čas*. Bratislava: Smena. 84 s.
- ČORNANIČOVÁ, R. 2005. *Revitalizácia kultúrneho života v miestnych a regionálnych podmienkach*. Bratislava: NOC, 80 s. ISBN 80-7121-255-5.
- DE WINTER, K. 2004. *Otázka výberov. Referenčný rámec a nástroje pre stratégiu cieľových skupín v základnom vzdelávaní v Belgicku*. In *Attracting New Target Groups in Adult Education*. Bratislava : Gerlach Print, 2002. 196 s. ISBN 80-968564 -5-6.
- DUCHOVIČOVÁ, J. 2012. *Teoretické základy výchovy a vzdelávania*. Vysokoškolská učebnica. Nitra: UKF, PF, 292 s. ISBN 978-80-558-0144-5.
- ĎURIČ, L., BRATSKÁ, M. 1997. *Pedagogická psychológia*. Terminologický a výkladový slovník. Bratislava: SPN, 466 s. ISBN 80-08-02498-4.
- ĎURIČ, L., ŠTEFANOVIČ, J. 1977. *Psychológia pre učiteľov*. Bratislava: SPN, 600 s.
- GOGOVÁ, A.- KROČKOVÁ, Š., PINTES, G. 2004. *Žiak-sloboda-výchova*. Nitra: PF, UKF, 302 s. ISBN 80-8050-675-2.
- GROFČÍKOVÁ, S. 2016. *Teória a metodika záujmovej činnosti a záujmového vzdelávania*. Nitra: PF UKF, 118 s. ISBN 978-80-558-1028-7.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 775 s ISBN 80-7178-303-X.

- HÁJEK, B., HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. 2008. *Pedagogické ovplivňovanie voľného času*. Praha: Portál, 240 s., ISBN 978-80-7367-473-1.
- HELUS, Z. 1999. *Ohroženi a možnosti vyvoje dítěte v naší době*. In Univerzitní vzdělávání učitelů primární školy na přelomu století. Praha: PdF UK, 1999. s. 13 – 22.
- HELUS, Z. 2004. *Dítě v osobnostním pojetí. Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 232 s. ISBN 80-7178-888-0.
- HOFBAUER, B. 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
- CHOMOVÁ, S. 2011. *Metodika záujmového vzdelávania v oblasti kultúry*. In Krystoň, M. a kol. *Záujmové vzdelávanie dospelých. Teoretické východiská*. Banská Bystrica: UMB 2011. s. 186-199. ISBN 978-80-557-0211-7.
- CHOMOVÁ, S. 2011. *Metodika a poradenstvo v rozvoji záujmového vzdelávania*. In Chomová, S.- Krystoň, M. (eds.). *Záujmové vzdelávanie. Teória, metodika, prax*. Bratislava: NOC, s. 31-43. ISBN 978-80-7121-336-9.
- JUVA, V. 1984. *Mimoškolská výchova dospelých*. Bratislava: Obzor, 236 s.
- KAČANI, V. 1974. *Úvod do pedagogiky*. Bratislava: SPN, 160 s.
- KARIKOVÁ, S. 2011. *Rozvoj záujmov v kontexte psychológie dospelých*. In Krystoň, M. *Záujmové vzdelávanie dospelých. Teoretické východiská*. Banská Bystrica: UMB, s. 54-64. ISBN 80-557-0211-7.
- KOMINAREC, I. 2003. *Úvod do pedagogiky voľného času*. Prešov: Grafotlač, 113 s. ISBN 80-968608-5-2.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2010. *Pedagogika voľného času. Výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej praxi*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. ISBN 978-80-8082-330-6.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol. 2007. *Úvod do pedagogiky*. Trnava: PF TU, 167 s. ISBN 978-80-8082-145-6.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. 2004. *Pedagogika voľného času*. Bratislava: UK, 308 s. ISBN 80-223-1930-9.
- KRYSTOŇ, M. a kol. 2011. *Obsahové a procesuálne aspekty záujmového vzdelávania*. In Chomová, S.-Krystoň, M. (eds.). *Záujmové vzdelávanie. Teória, metodika, prax*. Bratislava: NOC, s. 6-20. ISBN 978-80-7121-336-9.
- KRYSTOŇ, M. 2011. *Záujmové vzdelávanie dospelých. Teoretické východiská*. Banská Bystrica: UMB, s. 54-64. ISBN 80-557-0211-7.
- KRYSTOŇ, M. 2003. *Edukácia detí a mládeže vo voľnom čase*. Banská Bystrica: Acta universitatis Matthiae Belli, 2003. ISBN 80-8055-804-3.

- KUBÁNI, V. 2010. *Všeobecná psychológia*. Prešov: PU FHV, 156 s. ISBN 978-80-555-0172-7.
- MASARIKOVÁ, A., MASARIK, P. 2002. *Vybrané kapitoly z pedagogiky voľného času*. Nitra: UKF, 204 s. ISBN 80-9687350-4.
- PÁVKOVÁ, J. a kol. 2002. *Pedagogika voľného času*. Praha: Portál, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
- PAVKOVÁ, J. a kol. 1999. *Pedagogika voľného času*. Praha: Portál. ISBN 80-6540-213-4.
- PARDEL, T. 1977. *Kapitoly zo všeobecnej psychológie. Motivácia ľudskej činnosti a správania*. Bratislava: SPN, 224 s.
- SPOUSTA, V. et. al. 1994. *Teoretické základy výchovy ve voľném čase. Úvod do studia pedagogiky volneho času*. Brno: PF MU, 185 s. ISBN 80.210-1007-X.
- STRELKOVÁ, J. 2007. *Záujmové vzdelávanie v Slovenskej republike*. Prešov: NOC. 188 s. ISBN 978-80-7121-295-9.
- ŠERÁK, M. 2009. *Záujmové vzdelávaní dospelých*. Prah: Portál, 208 s. ISBN 978-80-7367-551-6.
- VASILOVÁ, V. 2011. Seniori ako cieľová skupina kultúrno-osvetovej činnosti. In Chomová. S. (eds.). *Európsky rok aktívneho starnutia solidarity medzi generáciami*. Bratislava: NOC, s. 17-27. Dostupné na:
https://www.academia.edu/14597779/Eur%C3%B3psky_rok_akt%C3%ADvneho_starnuti_a_solidarity_medzi_gener%C3%A1ciami
- VAŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. 1995. *Základy pedagogiky voľného času*. Brno: Paido, 173 s. ISBN 80-901737-9-9.
- VEREŠOVÁ, J. 2015. *Aktivity v jednotlivých oblastiach výchovy vo voľnom čase*. Bratislava: MPC, 41 s. ISBN 978-80-565-1168-8.
- ZELINA, M. 1996. *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava: IRIS, 230 s, ISBN 80-967013-4-7.
- ZELINOVÁ, M. 2012. *Voľný čas efektívne a tvorivo. Teória a prax výchovy mimo vyučovania*. Bratislava : Iura edition, 146 s. ISBN 978-80-8078-479-9.
- ŽBIRKOVÁ, V. a kol. 1999. *Hra a jej sociálne súvislosti*. Nitra: UKF, 183 s. ISBN 80-8050-216-1.
- ŽBIRKOVÁ, V. a kol. 1986. *Metodika záujmovej činnosti*. Nitra : PF, 234 s.
- Tvorba výchovných programov v školských zariadeniach*. Bratislava: ŠPÚ, 2009. Dostupné na:
<https://www.minedu.sk/data/att/4107.pdf>

Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa. 2000. Brusel: Komisia európskych spoločenstiev.

Dostupné

na:

https://www.minedu.sk/data/files/2607_2000_memorandum_o_celozivotnom_vzdelavani.pdf

Zákon o výchove a vzdelávaní 245/2008 Z. z.

Zákon o celoživotnom vzdelávaní 568/2009 Z. z.

Platné koncepcie a stratégie

Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania. Kvalitné a dostupné vzdelávanie pre Slovensko 2018-2027.

Koncepcia vzdelávania v jazykových školách – Akčný plán 2017-2020.

Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014-2020.

Koncepcia rozvoja práce s mládežou na roky 2016-2020.

Koncepcia práce so športovo talentovanou mládežou na roky 2015-2020.

Národná protidrogová stratégia SR na obdobie 2013-2020.

Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2016-2020.

Národný akčný plán prevencie obezity na roky 2015-2025.

Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike.

Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu.

Národná koncepcia ochrany detí v digitálnom priestore.

www.minedu.sk (zákony, vyhlášky, nariadenia), zborníky, časopisy.

Publikáciu schválila Edičná komisia VŠ DTI v Dubnici nad Váhom dňa 24. 6. 2020 v edícii: Skriptá a učebné texty S14/2020. Učebné texty vznikli s finančnou podporou Vysokej školy DTI v Dubnici nad Váhom ako otvorený vzdelávací zdroj.

Názov: *Metodika záujmovej činnosti v pregraduálnej príprave študentov učiteľských študijných programov*

Autor: PaedDr. Jana Hanuliaková, PhD.

Recenzenti: PaedDr. Dáša Porubčanová, PhD.
PhDr. Marianna Sejutová Hudáková

Prístup zverejnenia: online, otvorené vzdelávacie zdroje VŠ DTI

Počet AH: 3,7

Počet strán: 78

ISBN 978-80-8222-007-3

EAN 9788082220073

Rok vydania: 2020

Vydavateľ: VŠ DTI, Dubnica nad Váhom